

С. АНЦЫФЕРОВ

МАТЕМАТИКА

ЕЩА ВЕЛՈՐԿՈՄ ԿԻՐԻՑ ԵՐԿՐԱԿԱՆԻ

ՍՏՐՍ-սա յժյա-
լոն ՏՈՐՏԱՆԻԳԱ
ԼԵԶԱՆ ԻՆ
ՄՈՏԿՄԱ 1931

С. АНЦЫФЕРОВ.

МАТЕМАТИКА

ЕЩА ВЕЛОДЧОМ ГЫРЫГ ЈӖЗЛЫ ВЕЛОДЧЫНЫ

Коміѡ пѡртис І. В. ЖЕРЕБЦОВ.

Гырыг јѡѡс велѡдан школајасын велѡдны лѡѡма
Центриздат бердса Метѡдическѡј Комиссiјаѡн

Мѡскуа
ССРС-са ЈӖЗЈАСЛӖН ШӖРСА ЊГА ЛЕЗАН ИИ
1931

МЫЛА КОЛӖ КУЖНЫ АРТАВНЫ.

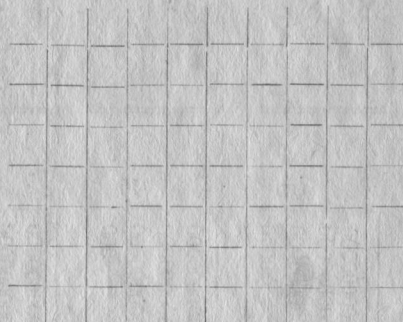
1. АртавтӖг да муртавтӖг ӗмтор оз артмы. КӖт мыҗ бостчам вӖчны, арталӖм пыр колӖ. СӖмын прикод-рӖскод арталӖмӖн пондан тӖдны, кушӖм уж бердӖ колӖ чорыджыка бостчыны, кор да кыҗи мыҗ вӖчны.

Крестӗӗнлы колӖ кужны мераҗтны ассыс быд му пласт, градҗӖр, оланӗнсӖ. КооперативӖ локтан, колӖ кужны артавны дон, тӖдны весӗтчан да мераҗтчан мераҗас.

Артавны да муртавны велӖдӖ математика наука. Математика тӖдӖмыд—быдлунҗа колантор олӖмын посҗидӗк овмӖс нуӖдигӖн, јешщӖ-ӗн колан сӗҗӖ ыҗыд Ӗтувҗа овмӖс лӖсӖдигӖн, кодӖс Ӗтвылыс вӖчӖны став ужалысыс ССРС пастаын.

МЫ КОЛӖ АРТАВНЫ ВЕЛӖДЧЫНЫ.

2. Артавны велӖдчыны колӖны тетрадҗ, карандаш да щӖтки. Тетрадҗ колӖ бостны чомҗӖн (клетка) вӗҗӖдлӖмӖс, да медкык чом вӖли бурещ 1 сантиметр куҗа-паста (вӗҗӖд 1-җҗа серпас).

1-җҗа серпас.

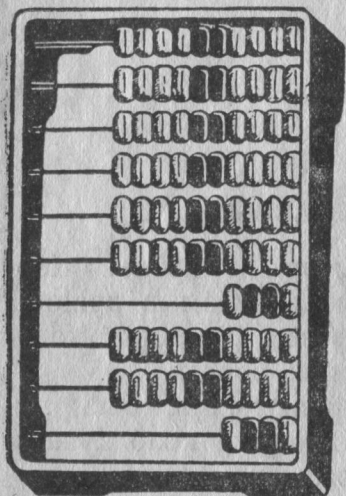
ЛЫДПАСҖАС.

Кыҗи гӗҗны лыдпасҗас, кыҗи щӖтки вылын пуктавны лыдҗас.

3. Лыдҗас гӗҗсӖны торҗа пасҗасӖн.

Ставыс дас пас: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0.

ТажӖ дас паснас поҗӖ гӗҗны кушӖм колӖ лыд.

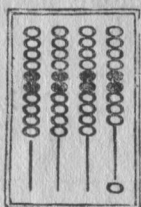

2-d сарпас.

4. Медым буржыка вежөртны, кызі тајө даc паснас позө лубөј лыд гижны, бостам щөткі да пуктам сійөс кызі 2-d сарпас вылын. Тајө щөткыслөн мјанлы өні ковмасны сөмын шајта сутугасыс.

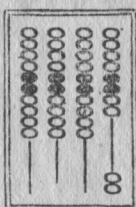
Медвоzza шајта сутугасө сізі і пондам шуны—медвоzza сутуга; мөд шајта сутугасө—мөд сутуга, с. в.

Өті, кык, кујім, һол, віт, квајт, сізім, көкјамыс, өкмыс једіңіца пуктыссөны медвоzza сутуга вылас. Сетчө-жө позө пуктыны даc једіңіца.

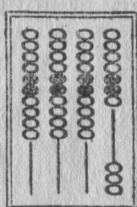
1

Өті

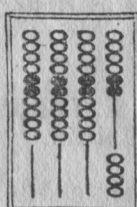
2

Кык

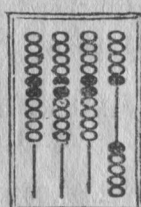
3

Кујім

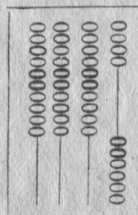
4

Һол

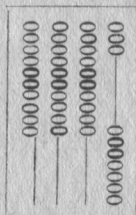
5

Віт

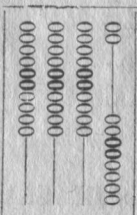
6

Квајт

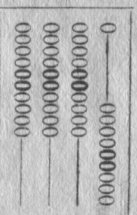
7

Сізім

8

Көкјамыс

9

Өкмыс

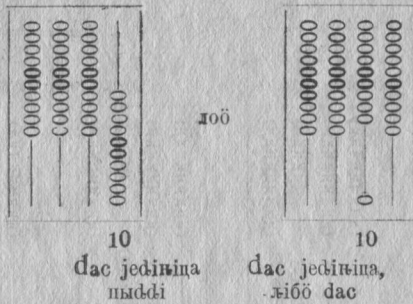
10

даc

Став лыдыс—1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9—гіжсөны өті пасөн, а даc једіңіца өті пасөн он-һін вермы пас-јыны.

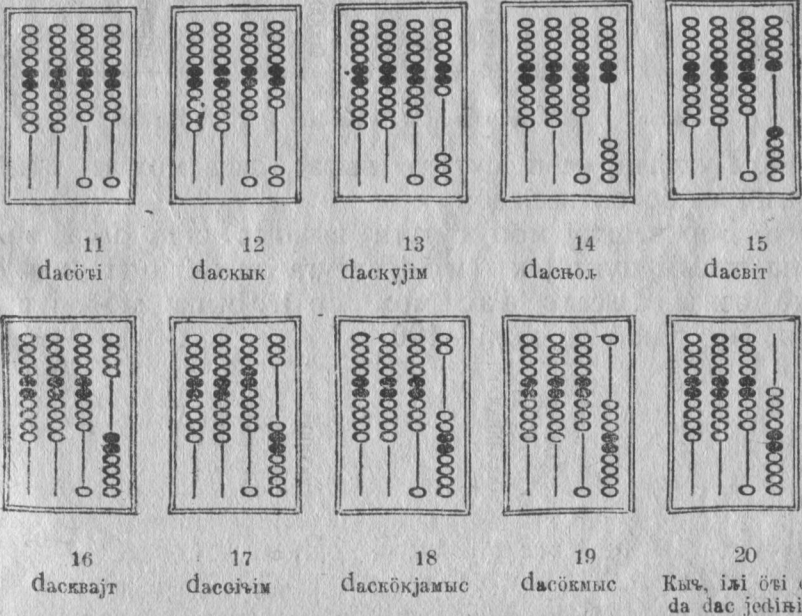
5. Вөчам сиз: медвоңа суга вывгыс даснан молсö вештам вескыдларор бокас, шуңгаларор помыс колö куш. Вештöм моляс пыдфыс мөд суга вывгыс бостам öти мол, шуам сижс дасөн.

Быд мол мөд суга вылын пондас петкөдлыны дас.

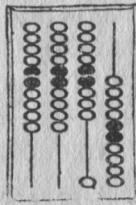

10 лыд пасысгö кык пасөн-жö: шуңгаларорас—1, вескыдларорас—0 (ноль). Нольыс петкөдлө, мыј мијан лыдын јединацаыс абу, щотки вылын медвоңа суга вылын моляс абуөс.

6. Висталöј, тајö куштөм лыдпасјас: 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19? Пуктöј најс щотки вылад.

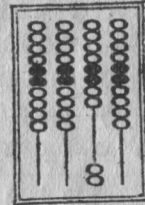

Онi

20

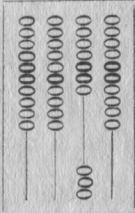
дoб

20

кыҭ жедiнiца пыдi

кыҭ, дiбб кык дас

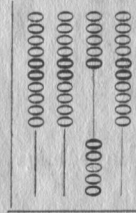
30

Комын

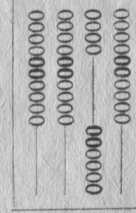
40

Нельамын

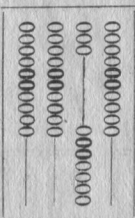
50

Ветымын

60

Квајтымын

70

Сiзимдас

80

Кокјамысдас

90

Окмысдас

100

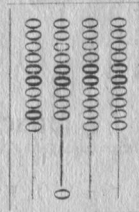
дас дас

7. Пукталөј мөд сутуга вылас даса молјас өтiкөн. Шуалөј најос да пасјалөј.

8. Бөр вештөј мөд сутуга вывгыс став даса молсө да на пыдi пунктөј којмөд сутуга вылас өтi мол, сiјө вежө аснас дасыс дас мол, со жедiнiца дiбб, i шусө соөн. Со гiжсө со кыҭi—100.

дoб

100

дас дас пыдi

өтi со.

9. Сің-кө інө щөткі вылын лыдјаслөн асланыс места: сојас пуктысөны којмөд сутуга вылө, дасјас мөд сутуга вылө, једіңіцајас медвоzza сутуга вылө. Гіжсөны лыдјас сіңі-жө: сојас пасјөны којмөд местаө вескыдвывсан, дасјас мөд местаынөс, једіңіцајас— медвоzza местаасөс, дор пасјас вескыдкывылас.

10. Лыддөј да пуктөј щөткі вылад мыј тани пасјөма: 20, 30, 80, 70, 40, 90.

Кымын дас быд лыдын?

11. Вісталөј, кушөм тајө лыдпасјас: 24, 38, 49, 54, 83, 92. Пуктөј најөс щөткі вылад. Кымын тыр дас, једіңіца-да, быд лыдын?

12. Гіжөј лыдпасјасөн: кыч өкмыс, комын сіңім, ветымын віт, өкмысдас көкјамыс. Пуктөј щөткі вылө.

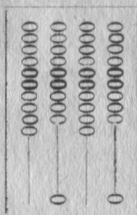
13. Вісталөј, кушөм тајө лыдпасјас: 200, 300, 400, 500, 600, 700, 800, 900. Пуктөј тајө лыдјассө щөткі вылө да пасјөј тетрафаныд. Мыјла тајө лыдпасјасын медвоzza да мөд местаас сулалөны нольјас (00)?

14. Вісталөј тајө лыдпасјассө: 119, 124, 24, 144, 67, 160, 56, 180, 97. Пуктөј тајө лыдјассө щөткі вылө, гі-жалөј-і.

Кымын со, дас да једіңіца быд лыдын?

15. Пуктөј щөткі вылө со кушөм лыдјас: 101, 203, 407, 508, 603, 204, 705, 802, 906, 304. Гіжөј најөс.

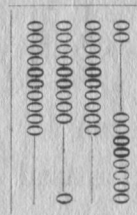
Кымын со, дас да једіңіца быд лыдын?

101

102

108

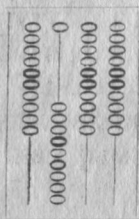

109

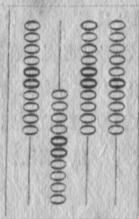
16. Лыддөј лыдпасјас: 129, 102, 348, 206, 410, 311, 601, 715, 880, 505, 900. Пуктөј щөткі вылө.

17. Окмыс мол дінө којмөд сутуга вылын пуктам-кө јешщө өғі мол, лоө дас со, либө сурс. дас молсө кој-мөд сутуга вылыс мі вермам вежны өғі молөн нөлөд,

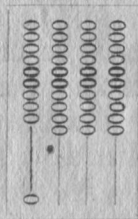
сутуга вылыс. Сіз-кө инө нолөд сутуга вылын лөһны сурсјас.

900
Өкмессө

дас ео, ыбө
өтө сурс

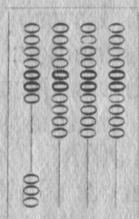

1000
Сурс

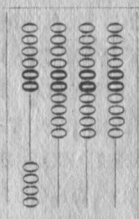
18. Пуктөј щөткі вылө со кущөм лыдјас: кык сурс, кујим сурс, вөт сурс, сөзим сурс, өкмыс сурс.

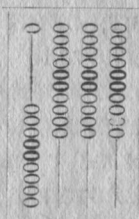
2000

3000

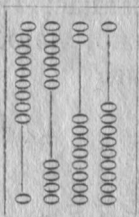

4000

9000

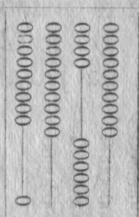
19. Лыдөјө щөткі вывыс да гөжөј тетрафаныд:

1489,

1051

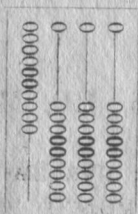

1060

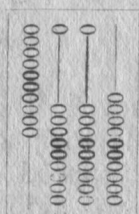

6400

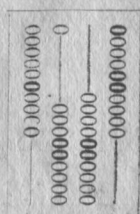
20. Пуктөј щөткі вылад 999.

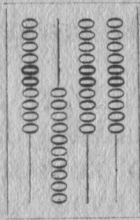
Сөдтөј сы
дінө өтө
јөдінөдө.

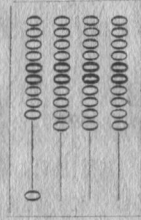
Щөткі вылыс
дас јөдінөдөсө
вежөј өтө дасдө.

дас дассө
вежөй өтө
сөйб.

дас сөсө
вежөй өтө
сурсөб.

1000

Вөчөй таяс уна пөржө, мед оз вун.

21. Пуктөй щөткi вылө да гижөй тетрафјасад со кушөм лыдјас: 1425, 1246, 1060, 6,400, 2050, 4360, 7235.

Мыјла тани мукөд лыдпасјасыс нолаөс?

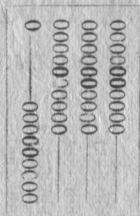
22. Лыд-дөј гора, мыјда неграмотнөй нывбаба 16 арөс-сань 49 арөсөз Коми областын. Лыдјассө војдөр щөткi вылө течөј, сөгга гижөй тетрафјасаныд.

Виҗин рајонын:

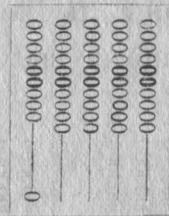
кујим сурс	квајтсо	квајтымын	віт.
Јемдін	”	кујим сурс	өкмыссо
Іава	”	віт сурс	кыксо
Кулөмдін	”	квајт сурс	вітсо
Луз	”	нол сурс	сізімсо
Сыктыв	”	віт сурс	со
Удора	”	кык сурс	кыксо
Устьцїлма	”	кујим сурс	кыксо
Шојнаты	”	кык сурс	өкмыссо

23. Гижөй лыдпасјасөн: дөна-ө сулалө тїжан керканыд, пывсаныд, амбарыд, скөтыд да мукөд гырысжык торјас.

24. дас сурсјас пуктысөны вїтөд сутуга вылын; гїж-сөны вїтөд местаө (вескыдларпомсань.)

9000

10000

25. Пуктөй щөткi вылө да гижөй: дас сурс; кыҗ сурс; комын сурс; ыламын сурс; ветымын сурс; квајтымын сурс; сізімдас сурс; көкјамысдас сурс; өкмысдас сурс.

26. Пуктöй щöткi вылö да лыддöй гора со кущöм лыдјас:

103, 1230, 2103, 8008, 2222, 20222, 5555, 50505, 66066.

27. Пуктöй щöткi вылö, лыддöй да пасјöй со кущöм лыдјас: со кујим; сурс кыксо комын; сурс кыч кујим; сурс кыксо кујим; көкјамыс сурс көкјамыс; кык сурс кыч кык; кыч сурс кыксо кыч кык.

28. Тајö таблицын быд кујим лыдпас бöрын, лыдфыны-кö вескыдларсааныс шужалаңас, пуктöма чут. Сijö пуктыссö лыддöм кокнöдöм могыс: быд чут вöзвылын сулалöны сурсјас. Сiң, 2.822 лыддам тајi: кык сурс көкјамыссо кыч кык.

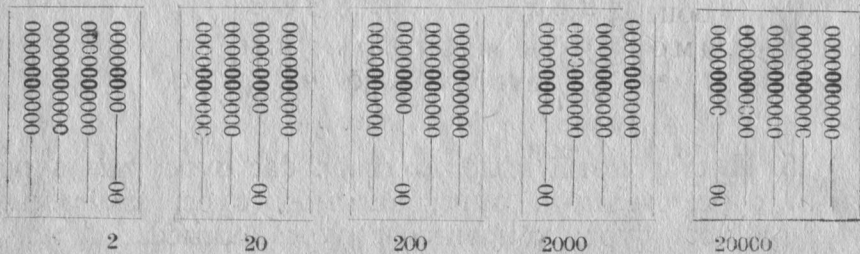
Олыс лыд Коми областын 1926-öд вoса перепiс сертi.

Район нiмјас	Муж-щина	Ныв-баба	Ставыс
Виџин	9.931	14.095	24.026
Јемдiн	12.579	15.252	27.831
Іџва	12.839	14.933	27.772
Кулöмдiн	15.980	18.154	34.134
Луз	13.756	15.345	29.101
Сыктыв (Сыктывкар-кöд)	19.495	22.594	42.089
Удора	6.102	7.265	13.367
Устцiлма	8.323	9.235	17.558
Шöјнаты	6.433	8.566	14.999
Јаран	2.145	1.886	4.031

Лыддöй тајö лыдпасјассö да пуктöй щöткi вылö.

Кычi ыждöдöны лыдјас 10, 100, 1.000, 10.000 пöв.

29. Пуктöй щöткi вылö со кущöм лыдјас: 2; 20; 200; 2.000; 20.000.

30. Быд сутуга вылын 2-ыс петкөдлө мөд-мөд лыд: медвоңа сутуга вылын сijö индө 2 жеңиңица, мөдын— 2 дас; коймөдын— 2 со; нолөдын— 2 сурс; витөдын 2 дас сурс, с. в.

Гижам-кө 2 динас вескыдладорас өфи ноль, 2 жеңиңицасө секи ми ыждөдам 10 пөв, 2 пыдди миан лоө 20.

Гижам-кө 2 динас вескыдладорас кык ноль, 2 жеңиңицасө секи ыждөдам 100 пөв, 2 пыдди лоө 200.

Гижам-кө 2 динас вескыдладорас кујим ноль, 2 жеңиңицасө секи ыждөдам 1.000 пөв, 2 пыдди лоө 2.000.

31. Сиң-кө инө, медым ыждөдны кушөмкө лыд 10, 100 либө 1000 пөв, колө сijö лыд динас вескыдладорас содтавны өфи, кык либө кујим ноль.

32. Мыј кутасны петкөдлыны 7 мол, пуктам-кө ми најос мөд сутуга вылас? коймөдас? нолөдас? витөдас?

33. Кызі ыждөдны 15-жеңиңица 10 пөв? 100 пөв? 1000 пөв? Кушөм лыдјас артмасны ыждөдөм бөрас?

Гижөј артмөм лыдјассө.

34. Ыждөдөј 10 пөв щөтки вылө пуктөмөн, сесса ги-жөмөн, со кушөм лыдјас: 13; 132; 1.345; 13.456.

35. Ыждөдөј 100 пөв со кушөм лыдјас: 5; 53; 271; 3; 33; 333.

36. Ыждөдөј 1.000 пөв тајө лыдјассө: 12; 17; 29; 63; 70; 90; 98.

МЕТРИЧЕСКӨЈ МЕРАЈАС.

37. Неважөн-на кооперативјасын мерајтчылысны ар-шынјасөн, веситчывлысны пунта да пудја гирајасөн. Пошөсјас мерајтлысны сывјөн (саженөн), тујјас—верстөн.

Өни кооперативын мерајтчөны метрөн, веситчөны килограммөн. Тујјас мерајтөны километрјасөн. Быд-лаын выл мерајас, шусөны најө метрическөј мера-јасөн.

Метрическөј мерајас вылө вужны вөли кык ыжыд помка.

Өфи-кө: пөшфи став государствоас бостөма метрическөј мерајас. Јөз государствојаскөд төргүј-

тигөн кык пөлөс мерајасөн вөѳитчыны зев абу лөсыд, сiјө сөмын зүгө ужсө. Быд вузасiг-нөбасiг колө вөлі вужөдавны метрјас аршынјас вылө, аршынјас метрјас вылө, пунтјас килограмм вылө, с. в. Медем мездысны ташөм зүгсаланана ужыс, колө вөлі бостны јөз государство-јасын код вөѳитчан мерајас-жө.

Мөд-кө, мијан важ мерајасөн артавны вөлі сөкыд.

Кокниджык-ө выл мерајасөн артавны, ми пыр адјам.

Кузта мерајтан мерајас.

38. Ми висталим-нын возын, мыј математика урок вылө колө вайны чомјөн вијөдлөм тетраѳ. Кык чом кост мед вөлі бурещ санѳиметр ыжда.

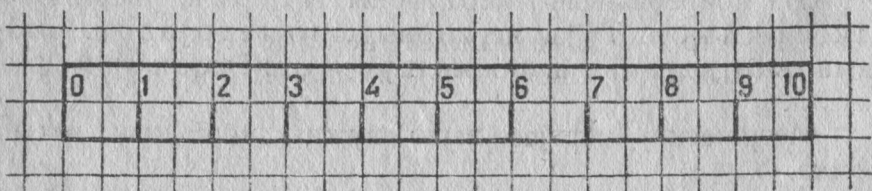

3-d өөрпас.

39. Гијлаалөј асланыд тетраѳ-јасө војдөр өѳи санѳиметр, сөгга өѳи виѳө дорвыв дас санѳиметр. 10 санѳиметрыс шусө выл нимөн— ѳециметр.

40. Öни мијанлы колө гијлаавны помса дас ѳециметр, сiјө лөө метр. Метр тетраѳаным оз төр. Бостамө ыжыд газет, вундамө сылыс дорјассө да клејитөмөн лөсөдамө аршын-нөн жынјөн куза лента. Пасјалам дорвыв дас ѳециметр-јасөн, лөө метр. Быд

ѳециметр пом виѳнылам торја виѳөн. Мерајас течны колө зев стөча.

4-d өөрпас. ѳециметр.

Бура течөмөн аршыңон жынјон куҗа лентаыс тыр дециметрјас бөрын колө вершөкөн жынјон куҗа колас. Сің-кө инө:

Метрыд ңеуна ($1\frac{1}{2}$ верш.) жеңыджык аршыңон жынјоныс.

41. Ми өні кужам-ңин, ковмас-кө, аршыңон мерајтөмөн виставны кымын метр сені лоө: колө мерајтны аршыңон жынјон да чинтыны сетыс вершөкөн жынјон. Аршыңон жынјонас 24 вершөк. Чинтам сетыс вершөкөн жынјон — колө кыҗ кык вершөк да жын. Сің-кө инө:

Метрын кыҗ кык вершөк да жын.

42. Кымын саңтиметр метрын? Метрын дас дециметр, а быд дециметрын дас саңтиметр. Сің-кө:

Метрын 10 дециметр, либө 100 саңтиметр.

43. Бумага вывса дециметрјастө јуклөј саңтиметр-јас вылө да лыд-дөј — проверитөј, збылыс-ө метрын 100 саңтиметр.

44. Гурс метр шусө километрөн.

1 километрын 1000 метр.

Километр ңеуна жеңыджык верстыс.

Верстын 500 сыв (сажен), а километрын 469 сыв.

Километр 31 сывјон жеңыд верстыс.

45. Вісталөј, кушөм мерајасөн кокнїджык артавны:

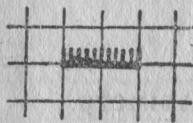
важјаснас,	алї	метріческөјөн
1 аршынын 16 вершөк	1	деціметрын 10 саң- тімтр
1 сывјын (саж.) 3 аршын	1	метрын 10 деціметр, лїбө 100 саңтімтр
1 верстын 500 сыв (саж.)	1	кілометрын 1.000 метр.

Төдөмыс, метріческөј мерајасөн артавны кокнїджык: быд мера мөд мераыс ыжыд лїбө ічөт пыр толкө 10 пөв, 100 пөв.

Кушөм мера стөчжык?

Поснї мераөн мерајтөм стөчжык лоө. Саңтімтр ічөтжык вершөкыс. Сїз-кө інө саңтімтрөн поңө мерајтны стөчжыка вершөкөн дорыс.

46. Ем саңтімтрыс-на поснї метріческөј мерајас—саңтімтр дасөд јукөныс.

5-д верпас.

Вөчөј сїјөс асныд. Војдөр саңтімтрсө шөріалөј. Сесса быд жын, бура віөдөмөн, зев јос карандашөн јукөј віт пелө.

Артмасны тіјан саңтімтр дасөд јукөнјас. Төдөмыс, қик стөч торјас тіјан оз лоны; но пыр-жө-нын төдчана, кушөм поснї мерајас саңтімтр дасөд јукөн.

Саңтімтр дасөд јукөн шусө мїлліметрөн.

47. Метрын 100 саңтімтр; быд саңтімтрын 10 мїлліметр. Сїз-кө, метрын 1000 мїлліметр.

48. Öнї мї вермам гїжны метріческөј мера таблица со кырі:

- 1 саңтімтрын 10 мїлліметр.
- 1 деціметрын 10 саңтімтр, лїбө 100 мїлліметр.
- 1 метрын 10 деціметр, лїбө 100 саңтімтр, лїбө 1000 мїлліметр.
- 1 кілометрын 1000 метр.

Метрічesköј мepaјac пыржык жеңдөдөмөн пасјоны.

Тыр нiмјас	Жеңдөдөмөн гiжөм
кiлометр	км
метр	м
дециметр	дм
сантiметр	см
мiлльiметр	мм

Жеңыда мepa нiм гiжөм бөрын чут (точка) оз пуктыгысы.

49. Жеңыда гiжөмөн кузта-паста мepaјтан метрічesköј мepaјac таблица со кушөмi лөө:

$$\begin{aligned}
 1 \text{ см} &= 10 \text{ мм} \\
 1 \text{ дм} &= 10 \text{ см} = 100 \text{ мм} \\
 1 \text{ м} &= 10 \text{ дм} = 100 \text{ см} = 1000 \text{ мм} \\
 1 \text{ км} &= 100 \text{ м}
 \end{aligned}$$

Гiжөј тајө таблицасө асланыд тетрајасө.

50. Кымын сантiметр 1 метрын?
51. Кымын дециметр 1 метрын?
52. Кымын мiлльiметр 1 метрын?
53. Кымын мiлльiметр 1 сантiметрын?
54. Кымын мiлльiметр 1 дециметрын?
55. Кымын сантiметр 2 м 1 дм 1 см? 2 м 2 дм 2 см?
56. Кымын метр 3 кiлометрын? 3 км 125 м? 7 км 777 м?
57. Лукөј гумагаыс вөчөм метр дециметрјас да сантiметрјас вылө; мepaјтөј сiјөн кузта-пастасө нiгалыс, пызанлыс, велөдчан жырлыс, асланыд керкалыс.
58. Мурталөј ассыныд туша кузта, морөс паста.
59. Мурталөј кузта, паста да кызта кiрпичлыс.
60. Арталөј да гiжөј: кымын метр 4 км 325 метрын; 4 км 300 м; 4 к 25 м; 4 км 5 м.
Метр лыдјассө пуктөј щөткi вылө.
61. Мурталөј асланыд вөчөм метрөн аршын. Кымын сантiметр аршынас?

1 аршынын пөштi 71 сантiметр.

Весітчан мерајас.

62. Веса тор нөбігөн өні пыр кыланнанд кiлограмм, грамм. Најө весітчан вьл мерајас. Лавкајасын өні оз-нын өшны тув, тувжын, тув нолөд јукөн, а өшасын 100 грамм, 200 грамм, 1 кiлограмм, с. в.

Посны граммөвөј гирајас пыр вермасны лоны сөрсы-ным. Сіјө—өніја вьл бронзөвөј сөмјас: 1 ура, 2 ура, 3 ура, 5 ура.

1 грамм.

2 грамм.

3 грамм.

5 грамм.

6-d өерпас.

Езыс 50 ура сөм кыскө 10 грамм.

63. Поңө оз тајө сөмјас отсөгөн весітны 8 грамм? 12 грамм? 15 грамм? 20 грамм?

64. Граммјасыс ыжыджык весітчан мера—кiлограмм.

1000 грамм шусө 1 кiлограммөн. Сіјө неуна ешажык кык да жын пунтыс.

1 пунтын пөшти 410 грамм.

65. Кымын грамм кілограмм да 500 граммын? Кілограмм да 50 граммын? Кілограммын да 5 граммын?

66. Кымын кілограмм да грамм 5.382 граммын? 5.380 граммын? 5.300 граммын? 7.035 граммын? 12.080 граммын? 48.006 граммын?

67. Кілограммыс ыжыд весітчан мера—центнер.

100 кілограмм шусö 1 центнерөн.

68. Кымын центнер 200 кілограммын? 500 кілограммын? 800 кілограммын? 700 кілограммын? 900 кілограммын?

69. Кымын кілограмм 7 центнер да 25 кілограммын? 3 центнер да 30 кілограммын? 3 центнер да 3 кілограммын?

70. Кымын центнер 1.000 кілограммын?

71. Центнерыс ыжыд весітчан мера—тонна.

10 центнер, 1.000 кілограмм-лы, шусöны тоннаөн.

72. Кымын тонна 20 центнерын? 5.000 центнерын? 2.000 кілограммын? 9.000 кілограммын? 100 центнерын?

73. Кымын центнер 4 тоннаын? 40 тоннаын? 55 тоннаын? 72 тонна да 8 центнерын? 2 тонна да 3 центнерын?

74. Кымын кілограмм 1 тонна да 55 кілограммын? 5 тонна да 85 кілограммын? 5 тонна да 5 кілограммын?

75. Кымын пуд центнерын?

Центнерын 6 пуд да 4 пунт.

Арталöј, кымын пуд да пунт 10 центнерын.

Тоннаын 10 центнер, 61 пуд лбö.

76. Жеңыда метріческөй весітчан мерајас гіжөны тақі:

	Жеңдөдөмөн	
Ты р ң і м		гі ж ө м
грам	—	г
кілограмм	—	кг
центнер	—	ц
тонна	—	т

77. Жеңыда гіжөмөн весітчан метріческөй мерајас табыца со кущөм лоө:

$$1 \text{ кг} = 1000 \text{ гр}$$

$$1 \text{ ц} = 100 \text{ кг}$$

$$1 \text{ т} = 10 \text{ ц} = 1000 \text{ кг}$$

Гіжөй тајө табыцасө тетрафаныд.

78. Арталөй, кымын кг 3.000 гр? 50.000 гр? 2.000 гр 80.000 гр? 8.000 гр?

79. Вајісны кујім партіја су: 2.000 кг, 55.000 кг, да 20 ц. Кымын тонна су вөлі быд партіјаын?

80. Кымын центнер лоө 100 кг? 300 кг? 3.000 кг? 70.000 кг? 95.200 кг? 9.500 кг?

81. Кымын тонна да центнер 255 центнерын? 15 ц? 155 ц? 105ц?

82. Кымын грамм 5 кг? 238 кг? 3 кг да 200 гр? 3 кг да 38 г?

83. Кодногөн пофө стөчжыка весітчыны: важногөн, алі метріческөй мерајасөн?

1 пунтын 96 зөлтнык, а граммыс пөштї 410.

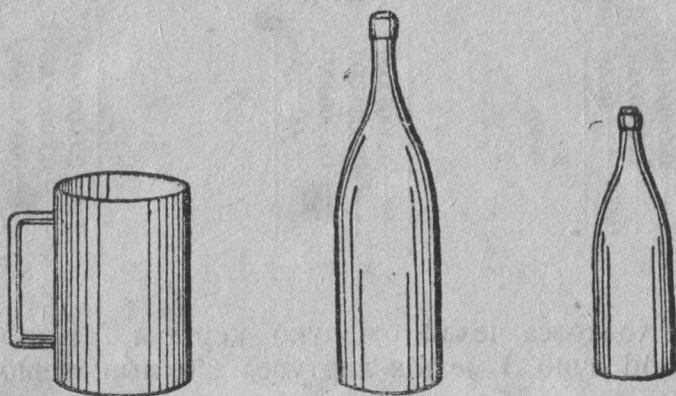
Код мераыс-нө ічөтжык: зөлтныкыс, алі граммыс? Төдөмыс, грамм ічөтжык. Сің-кө інө, граммөн пофө весітны стөчжыка зөлтнїкөн дорыс.

Кізертор весітан мерајас.

84. Лөв, выј, карасін да мукөд кізертор весітөны літрөн.

Ведраын пөштї 12 літр.

Лытрын пöштi бутылкаөн жынjөн.

7-г дерпас. Лытр = бутылка да жын.

СОДТАЛОМ (СЛОЖЕНИЕ).

85. Крестанн чукöртis öти му вылыс 5 центнер наан, möд му вылыс 4 центнер наан, коjмөд му вылыс 2 центнер наан. Ставсö сijö чукöртis 11 центнер наан. Арталгас ми „содталим наан чукöртöмсö, кызи шуасны— вöчим содталом (сложение).

Ми-кө ескö таjос гижөмөн арталим, гижим ескö со кызи:

$$5 \text{ ц} + 4 \text{ ц} + 2 \text{ ц} = 11 \text{ ц.}$$

Крест + (содталан пас) петкөдлө, мыj лыджассö колö öтлаавны, содтыны möдa-mөд дiнас. Лыдфигас крест пыдфыс шуалöны да, = пыдфи—лоö. Сiз, куjим му вылыс наан бостом jылыс гижөд колö лыдфыны тази:

$$5 \text{ ц} + 4 \text{ ц} + 2 \text{ ц} = 11 \text{ центнер.}$$

(да) (да) (лоö)

МӨВПАЛОМӨН ДА ЩÖТКИӨН СОДТАЛОМ.

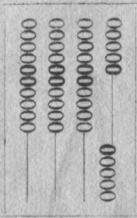
86. дөрөмыс мынтöма 5 шajт, шапкаыс 3 шajт. Ставсö мынтöма 8 шajт.

А кызи артавны щöткi вылын унаö ставсö мынтöма?

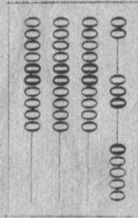
Шайта сутуга вы-
лыс торјодам 5
шайт (5 мол).

Сы дінө содтам
јешщө 3 ш.
(мол).

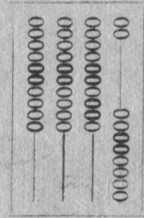
Лоө.

5

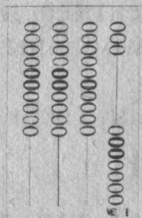
5 + 3 =

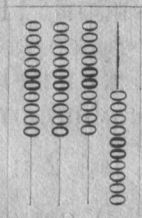
8

87. Колхозса челаф өтi лунө керисны 7 мешөк кар-
тупел, мөд лунө 3 мешөк картупел. Кымын мешөк кар-
тупел керисны најө кык лунөн?

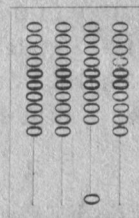
Арталам тајөс щөткi вылын. Медвоzza сутуга вылө
војдөр пуктам 7. Сы дінө содтам 3. Лоө 10. А ми төдам,
10 мол пыдфыс позө пуктыны 1 мол мөд сутуга выв-
гыс. Сiқи i вөчам: медвоzza сутуга вывгыс 10 молсө веш-
там, а бостам өтi мол мөд сутуга вывгыс.

7 + 3

7 + 3 = 10

10

88. Тыртөм бөчкаө кiстiсны војдөр 6 ведра ва, сесса
4 ведра ва. Кымын ведра ва кiстiсны бөчкаө?

Арталөј щөткi вылын.

89. Öтi лунө мунисны вөрө кер пөрөдны 37 морт,
мөд луннас јешщө 3 морт. Кымын морт мунис вөрө?

90. Чоја-вока кылөдiсны кер. Чојыс бостiс сыыс 34
шайт, да вокыс 56 шайт. Кымын шайт бостiсны чоја-вока
кер кылөдөмыс?

Арталөј щөткi вылын. 34 дiнас војдөр колө содтыны
50-өс, сесса 6-өс.

91. Арталөј војдөр мөвпалөмөн, сесса проверитөј щөткі вылын.

$$\begin{array}{lll} 50 + 6 = & 35 + 4 = & 31 + 6 = \\ 8 + 70 = & 7 + 22 = & 23 + 5 = \\ 40 + 9 = & 43 + 6 = & 42 + 4 = \\ 7 + 90 = & 8 + 71 = & 7 + 31 = \end{array}$$

92.

$$\begin{array}{lll} 32 + 5 = & 43 + 27 = & 24 + 45 = \\ 48 + 51 = & 56 + 34 = & 47 + 21 = \\ 53 + 25 = & 48 + 22 = & 72 + 16 = \\ 72 + 26 = & 35 + 45 = & 54 + 32 = \end{array}$$

93. Колхозө өтi вiз вылыс вайiсны 8 дод турун, мөд вiз вылыс 7 дод. Кымын дод турун вайiсны колхозө?

Арталөј щөткiөн.

94. Школа төв кeжлө заптөма 4 сыв кыз пу пес да 8 сыв пожөм пес. Кымын сыв пес заптөма ставыс?

95. Колан во колхозын пуктiсны 65 зорөд турун, а таво 7 зорөдөн сыыс унжык. Кымын зорөд турун пуктiсны таво?

65 дiнө содтыны 7 кокнiджык со кызi:

$$65 + 7 = 65 + 5 = 70 + 2 = 72.$$

96. Арталөј војдөр мөвпалөмөн, сесса проверитөј щөткі вылын.

$$\begin{array}{lll} 54 + 7 = & 36 + 18 = & 45 + 5 = \\ 68 + 6 = & 57 + 29 = & 68 + 7 = \\ 75 + 8 = & 24 + 38 = & 84 + 6 = \\ 39 + 7 = & 39 + 46 = & 98 + 2 = \end{array}$$

Гiжалөмөн содталөм.

97. Колхозын кык економiја. Öтi економiјаас 1.653 шлен, мөдас 2.146 шлен. Кымын шлен колхозын?

Пуктөј щөткi вылө 1.653. Содтөј сы дiнө 2.446.

Щөткi вылын арталiгөн мi течим жединцајас жединцајаскөд, дасјас дасјаскөд, сојас сојаскөд, с. в. Гiжалөмөн арталiгөн лыдјасыс гiжсөны өтi нимајас öтвестө: жединцајас жединца улө, дасјас дас улө, сојас со улө. Сод-

тавны заводтöны вескыдларорса помсаңыс — једіңи-
цајассаң.

$$\begin{array}{r} + 1.653 \text{ (содтас)} \\ \hline + 2.146 \text{ (содтас)} \\ \hline 3.799 \text{ (сумма)} \end{array}$$

98. Арталөј унаө лоө:

$$\begin{array}{ll} 4.365 + 3.234 = & 3.586 + 4.312 = \\ 5.271 + 2.526 = & 8.435 + 1.264 = \\ 3.427 + 5.362 = & 4.384 + 2.413 = \\ 2.532 + 3.427 = & 3.481 + 5.318 = \end{array}$$

99. Öтi воө комi кыјысјас вузалисны 4.048 руч ку,
мөд вонас 1.731 руч ку. Кымын руч ку најö вузалисны
кык воөн?

Арталөј војдөр шөткi вылө пунктөмөн, сесса гiжөмөн.

100. 1928/29 воын Коми областыс петкөдөма вөр
1.799 сурс кубометр. 1929/30 воын петкөдiсны 2.098
сурс кубометр. Кымын сурс кубометр вөр петкөдөма
кык воөн?

$$\begin{array}{r} 11 \\ + 1799 \\ \hline + 2098 \\ \hline 3897 \text{ кбм.} \end{array}$$

Виөдлөј буржыка кызи гiжөмөн решитөма тајö за-
дачасө. 9 да 8 лоө 17, мөдногөн-кө шуны: 1 дас да сi-
чим једiңица. Гiчимсө гiжам једiңицајас улас, а 1 дассө сод-
там дасјас дiнө. (Мед сiјө оз вун, гiжам сiјөс дасјас вы-
лас).

9 дас да 9 дас лоө 18 дас, да јешщө 1 дас (једi-
ңицајас öтлаалөмыс-тај артмылис),—лоө 19 дас. 19 дасас
өтi со да 9 дас. 9 дассө гiжам дасјас улас, а 1 сөсө содтам
сојас дiнө.

Гiчимсо да өтi со лоас 8 со.

1 сурс да 2 сурс лоас 3 сурс.

Гіжөмөн арталөй унао лоас; суммасо проверитөй щөткі вылын.

101.	+ 275	+ 364	+ 327	+ 349	+ 473	+ 329
	+ 418	+ 429	+ 453	+ 526	+ 218	+ 435
	?	?	?	?	?	?
	+ 375	+ 572	+ 437	+ 584	+ 295	+ 359
	+ 184	+ 147	+ 276	+ 386	+ 458	+ 287
	?	?	?	?	?	?

102. Вітваса план серті государство шуома сетны сөм візмууж кыпөдөм вылө:

1928/29	воын	— 628	мільон	шајт
1929/30	»	— 969	»	»
1930/31	»	— 1255	»	»
1931/32	»	— 1539	»	»
1932/33	»	— 1847	»	»

Кымын мьлөн шајт шуома сетны візмууж кыпөдөм вылө віт воөн?

103. Арталөй гіжөмөн:

4356 + 2537 =	4365 + 3289
3627 + 4292 =	5729 + 2647
5436 + 2931 =	3678 + 4356
4781 + 5136 =	5482 + 3518

Вөчөй тајө содталөмсө щөткіөн.

Щөткінас кодног лөсыджык содтавын: војдөр једі-ныцајассө, алі војдөр гырысјассө (сојас, сурсјас, с. в)?

104. Арталөй војдөр щөткіөн, сесса гіжөмөн.

3427 + 5362 =	2485 + 3278 =
4386 + 2418 =	3586 + 2832 =
5362 + 3436 =	4975 + 1568 =
8134 + 1754 =	5873 + 2495 =

105. 1928/29 воын ССРС-ын вöчöма 1.440 сурс тонна мувынсöдан, а 1929/30 воын 3.806 сурс тонна. Кымын сурс тонна мувынсöдан вöчöма кык воон?

$$\begin{array}{r} + 1.440 \\ \hline 3.806 \end{array}$$

Гижöј тајöс асланыд тетрадö. Виžöдлöј буржыка унаö лоö 0+6, да 4+0

5.246 сурс тонна.

106. 1929/30 воын леžöм вөр кылöдны мај 1 лунöз медалöма 750 мужщина да 236 нывбаба. Нöшта колі медавны 4.550 мортöс. Кымын кылöдчыс колö став леžöм вöрсö кылöдны?

107. Арталöј војдөр щöткiөн, сесса гижöмөн:

$$3562 + 5528 =$$

$$2496 + 5707 =$$

$$4975 + 3456 =$$

$$3987 + 5435 =$$

$$7289 + 1711 =$$

$$4976 + 2024 =$$

108. Торјөн олыс крестанилөн воöма 1 гектарыс 320 килограмм зуавтöм шабди, а колхозын быд гектарыс 199 килограммөн унжык сыыс. Кымын килограмм зуавтöм шабди воöма колхозын быд гектарыс?

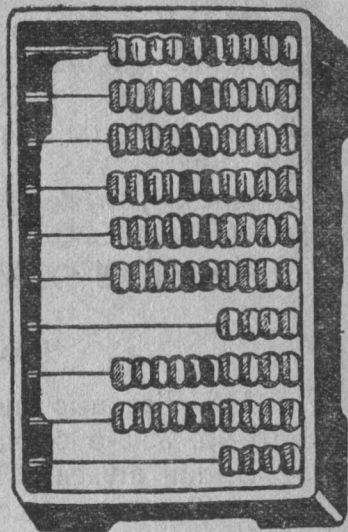
109. Рајисполком нöбöма школа вылö стрöйтчан матерјал 25.827 шайт дон. Матерјал вайöмыс сувтöма 620 ш. Школасö помöз вöчöдöмыс сувтöма 1.075 шайт. Унаö сувтöма школа вöчöмыс?

Сöм лыдјас содталöм.

110. Шайта сутугајас кынзи јешщö кык сутуга ем: öтi сутуга вывса молјаснас лыдфöны урјас (копейка), мöднас—гривењикјас.

Артавны урјас да шайтјас щöткiөн зев кокни: кор мед улысса сутуга вылас öкмас даc мол, мöдногөн-кö—10 ур, сiјö молјассö бөр вештöны, вежöны 1 моллөн мöд сутуга вылыс (1 гривењик). Кор мöд сутуга вылас 10 мол öкмас, секи сiјöс вежöны 1 моллөн којмöд сутуга вылыс, (1 шайт), с. в.

- 10-d сутуга вылын 60 сурс ш.
 9 " " " даc " "
 8 " " " сурс шайтјас.
 7 " " " 60 "
 6 " " " даc "
 5 " " " шайтјас.
 4 " " " "
 3 " " " даc урјас (гр).
 2 " " " урјас
 1 " " " "

8-d сёрпас.

Гижөмөн шайтјас да урјас сод-
 талигөн колө гижавны урјас урјас
 улө, шайтјас шайтјас улө, с. в.

111. Арталөј щөткіөн да гижөмөн:

$$\begin{array}{r} + 448 \text{ ш. } 56 \text{ ур} \\ + 1263 \text{ ш. } 55 \text{ ур} \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 1263 \text{ ш. } 55 \text{ ур} \\ + 448 \text{ ш. } 56 \text{ ур} \\ \hline ? \end{array}$$

Отмында лоө оз кыкнан суммаыс?

112. Ковмас-кө содтавны сещөм лыдјас, көні сөмын
 шайтјас да урјас, а даc урјасыс (гривеньникјасыс) абуөс,
 секі даc урјас пыдфшыс пунктөны нолјас (0):

$$\begin{array}{r} + 45 \text{ шайт } 3 \text{ ур} \\ + 198 \text{ шайт } 7 \text{ ур} \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 45 \text{ шайт } 03 \text{ ур} \\ + 198 \text{ шайт } 07 \text{ ур} \\ \hline ? \end{array}$$

113. Сөм чөжан кассаө ме пуктылі сөм нол пөрјө: 75 ш.
 да 20 ур, 115 ш. да 15 ур, 14 ш. да 5 ур, да 125 ш.

Прөцент тајө сөм вылө кајис 12 шайт да 7 ур. Ар-
 талөј, уна-ө лоі менам сөм нига вылын процентнас і
 быдөн?

Содталөј тајө лыдјассө војдөр щөткіөн, сесса ги-
 жөмөн.

114. Кооператив вузалис төвар октабрсаң январ төлысөз 12.048 шайт да 58 ур дон, январсаң апрелөз— 7.900 ш. да 5 ур дон, апрелсаң јуңөз—18.540 шайт да 13 ур дон, да августсаң октабрөз— 20.578 шайт да 2 ур дон.

Арталөј гижөмөн, уна-ө дон төвар кооператив вузалис во чөжөн?

Проверитөј суммасө щөткіөн.

ЧИНТАЛӨМ (ВЫЧИТАНИЕ).

115. Лавкаыс ме нөбі 12 ур дон һаң, а кассаас сөті 15 ур. Уна-ө сдача меным сөтасны?

Быдөн шуасны, 15 урыс-пө колө чытыны 12 ур. Коласыс (3 ур) сдачаыс і лоө.

Гижөмөн-кө тајөс вөчны, лоө со кызі:

$$15 \text{ ур} - 12 \text{ ур} = 3 \text{ ур.}$$

Чинталан пасөн лоө—, шусө мінусөн.

Тајө чинтөм лыдчысө со кызі:

15 урыс чинтам 12 ур, колө 3 ур.

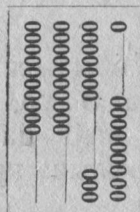
Лыдчөј, мыј гижөма:

$$87 \text{ ш.} - 15 \text{ ш.} = 72 \text{ шайт.}$$

$$47 \text{ м} - 25 \text{ м} = 22 \text{ метр.}$$

Мөвпалөмөн да щөткіөн чинталөм.

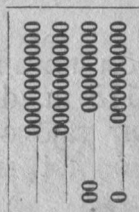
116. Щөткіөн чинталөм заводитчысө гырыс лыдјасаң. Шуам, колө чинтыны 39 шайтыс 18 шайт. Вөјдөр 39-ыс чинтам 1 дас, сөсса 8 јөһиңца. Колө 21.

39 ш.

39ш.—18ш.

21 ш.

117. Меным таво вылө пуктылысны вот 29 шајт. Вылыг відлалөм бөрын 13 шајт чінтісны. Уна-ө шајт вот колө меным мынтыны?

Арталөј војдөр мөвпалөмөн, сесса щөткіөн.

118. 1927/28 воын ССРС-ын перјөмаөс ізшом 35 мільон тонна. 1932/33 воын шуөма перјыны 75 мільон тонна. Кымын мільон тонна ізшом шуөма унжык перјыны 1932/33 воын 1927/28 воын серті?

119. Арталөј војдөр мөвпалөмөн, сесса проверітөј щөткіөн:

$$\begin{array}{cccc} 18-8= & 25-4= & 48-4= & 67-1= \\ 12-1= & 37-3= & 59-5= & 94-2= \end{array}$$

Кољасјассө төдмалад-да, кољасјас дінас содталөј чінтан лыдјассө, — кущөм лыдјас артмасны?

Сің-кө інө кызі проверітны, кољасыс лучкі арталөма алі абу? (Содтөмөн).

120. Төвар һөбөма 6 шајт дон, а кассаө сетөма 30 шајт. Кызі артавны щөткіөн, уна-ө колө сдача сетны?

6 шајт шыбытны улысса сутуга вылыг огө вермөј, куш сіјө-да. Посһөдам өті дас шајт (чінтам өті мол мөд сутуга вылыг), пуктам сіјөс 10 молльөн улыса сутуга вылас. Öні 10 молыг 6 мол кокһія шыбытам.

Сдача колө сетны 24 шајт.

Кызі проверітны, збыль-ө сымда? (Содтөмөн).

121. Арталөј мөвпалөмөн, проверітөј щөткіөн, лучкі-ө кољасјассө төдмалөма.

$$\begin{array}{cccc} 50-8= & 80-7= & 30-9= & 60-5= \\ 90-4= & 40-9= & 70-2= & 10-3= \end{array}$$

122. 1927/28 воын быд гектар көза му вылө воө вөлі віңмуужалан машина 9 шајт дон. 1932/33 воын быд гектар вылө шуөма вөчны 12 шајт дон машина. Кымын шајт дон содө віңмуужалан машина быд гектар вылө вīt воөн?

Віқөдлөј, кызі кокһіджык 25-ыг чінтыны 9.

$$25-9=25-5-4=16$$

123. 1927/28 воын вöлі вузöс градjör пуктас 49 мильон центнер. 1932/33 воын, арталöма, лоас сijö 75 мильон центнер. Кымын мильон центнер вузöс пуктас codac vit во мыстi?

Виçöдлöј, кыçи кокниджык 75-ыг чiнтыны 49.

$$75 - 49 = 75 - 40 - 5 - 4 = 30 - 5 = 26$$

Вöчöј тајö ужсö щöткi вылын.

124.	34 — 7 =	125.	54 — 28 =	126.	84 — 69 =
	56 — 8 =		54 — 36 =		84 — 15 =
	83 — 6 =		94 — 49 =		91 — 35 =
	94 — 9 =		94 — 45 =		91 — 46 =

127. Kad лыдфöны војса 12 чассаң, мöднөгөн-кö — војшöрксаң.

Öти војшöрсаң мöд војшöрöз кадыс шусö суткiөн. Војшöрсаң луншöрöз 12 час; луншöрсаң војшöрöз бара 12 час. Сiз-кö, кымын час суткiас?

128. Кöрттујас вылын, пошта вылын, телеграф вылын војшöрсаң луншöрöз кадсö лыдфöны кыçи быдлаын: 1 час, 2 час, 3 час, с. в. Луншöрсаң (12 чассаң) воçö најö лыдфöны со кыçи: 13 час, 14 час, с. в. Кымын час лоö пошта ногөн 11 часын војын? 12 часын војын?

129. Појезд муно луншöрбöрын 3 час да 35 минут. Кымын час сijö лоö кöрттујывиса кад лыдфöм ногөн?

130. Лöсöдöј пошта ногөн: 2 час војшöрбöрын, асја 10 час, 4 час луншöрбöрын, часөнжынjөн луншöрбöрын, рытја 7 час да 25 минут, војја 11 час да жын.

131. Кыçи тајö урчитöм кадjассö мiјан ногөн шуны: 22 час да 10 минут, 16 час да 15 минут, 14 час, 19 час да 21 минут, 23 час да 45 минут?

132. Совнарком фекрет куçа 1918-d вога феврал 1 лунсаң мi пондiм кадсö вьльнөгөн лыдфыны. Секретö-чыс мiјан календарным вöли колöма бöрö 13 лун вьлö. Арталöј, кор вöлöма важ ногөн Октабрскöј революција, вьль ногнас-кö мi сijöс празнујтам нојабр 7-d лунö. Октабр тöлысын 31 лун.

133. Даңö сiктын 3 вежаөн му ужалигөн коскöмулын вöли 92 гектар му. Колхозö пырöм бöрын, унавежаөн му-

сө пондiсны ужавны-да, коскөм площадьыс чiнi 74 гектар ылы. Ыжыд-ө му площадь колi коскөмулө унавежаөн му ужалiгөн?

134. Мувиужалан артел костiс 34 га нур. Сетыс 19 га торjөдiсны виç ылы, 8 га көçiсны вика сора зөрjөн, а колөм площадь ылас көçiсны турун. Кымын гектар ылы көçiсны турун?

135. „Jугөр“ коммунаын 46 соjыс. На пыщкын 26 мортыс ужавны вермытөмjас. Кымын ужавны вермыс морт коммунаын?

136. Грездса крестаналы вөли пуктылөмаос вот 885 ш. Сесга гөлjассө мездөмаос вотгыс да сijө чiнөма 272 шаjт ылы. Ыжыд-ө вот колөма грездса крестана ылын?

Арталөм бөрас проверитөj чiнтөмсө содтөмөн. (Вернө-кө вөчөма, суммаыс лөө 885).

Гiжөмөн чiнталөм.

137. Вiтвоса план сертi наң вөфiтөм воыс воө кутас содны. Таjө таблицаыс петкөдлө ССРС-ын наң воөм содөм (мiллон центнерөн).

1928/29 в.	1929/30 в.	1930/31 в.	1931/32 в.	1932/33 в.
735	814	885	961	1.058.

Арталөj, кымын мiллон центнер наң воас унжык 1930/31-d воын воçа во сертiыс.

Артавын колө чiнтөмөн. Вөчөj сijөс гiжөмөн. Гiжны колө со кыçи:

— 885	(чинан)	jeфiнiцаjас jeфiнiцаjас улө, dasjас das-
— 814	(чiнтыө)	jас улө, соjас соjас улө. Чiнтавын за-
— 71	(волас)	водiтöны jeфiнiцаjассан. 5-ыс

чiнтам 4-өс—колө 1 jeфiнiца. Гiжам сijөс виç улас jeфiнiцаjас вестө. 8 dasыс чiнтам 1 das—колө 7 das. Сijөс бара гiжам виç улө, dasjас вестө. Сесга 8 соыс чiнтам 8 со—немтор оз кол. Сiç-кө: 885—814=71.

71 мiллон центнер наң, арталөма, воас унжык 1930/31 воын воçа во сертiыс.

Таçи-жө арталөj, унаөн-ө уна наң воас 1930/31-d воын 1928/29-d во сертi?

138. Унавежаён му ужаломён колхоз бостіс аслас му пластыс 966 кг су, а торјён ужалыс крестана, кујим вежаён муужаломён сыыжда-жө пластыс бостісны сөмын 704 кг су. Кымын кг су колхоз унжык бостіс торја крестана серті?

$$\begin{array}{r} 966 \\ - 704 \\ \hline 262 \text{ кг} \end{array}$$

Мыј вөсна дасјас улын колјасас гі-жөма б?

Арталој тајө чінтөмсө щөткіөн.

139. Решитөј тајө примерјассө щөткіөн і гіжөмөн. Бөр-вылас проверитөј чінтөмсө содтөмөн.

594 — 362 =	574 — 450 =	765 — 340 =
876 — 563 =	857 — 306 =	983 — 540 =
978 — 827 =	753 — 400 =	538 — 204 =
743 — 432 =	937 — 630 =	380 — 250 =
856 — 506 =	876 — 370 =	908 — 504 =

140. Вітвөса план серті воыс воө мөс лыд пондас содны, содас щөщ і јөв. 1928/29-d воын став мөсыс се-тіс 319 мілљон центњер јөв, а 1932/33 воын, арталөма, јөлыс лоө 424 мілљон центњер. Кымын мілљон центњер содас віт воөн?

$$\begin{array}{r} 424 \\ - 319 \\ \hline 105 \text{ м. ц.} \end{array}$$

Нөлыс өкмысөс оз поф чінтыны. Бөстам чінаныс (424) 1 дас, бөстөмсө пасјам чутөн. дас да 4 једіңіца—лоас 14 једіңіца. 14-ыс чінтам 9-өс—колө 5.

Гіжам сіјөс віф улө једіңіцајас вестө. Чінанын міјан колі 1 дас. 1 дасыс чінтам 1 дас—немтор оз кол. дас-јас вестө віф улө гіжам 0 (нол). 4 соыс чінтам 3 со—колө 1 со. Гіжам сіјөс віф улө сојас вестө.

Віт воөн јөв содас, арталөмаөсь, 105 млн центњер.

141. Картупель вөдітөм вітвөса план серті воыс воө-жө пондас содны. 1928/29-d воын ССРС пастаын бөстөма 411 мілљон центњер картупель, а 1932/33-d воын арталөма бөстны 670 мілљон центњер картупель. Кымын мілљон центњер картупель содө віт воөн?

— 670
— 411

Чинанын жеџиџаца местаын җинӧм абу—0 (ноӧ). Сыыс 1 жеџиџаца чинтыны 259 ц. к. он вермы, лоӧ бостны 1 das да бергӧдны сџӧс жеџиџацасӧ. dasыс чинтам 1 жеџиџаца—колӧ 9 жеџиџаца.

Мыҗ петкӧдлӧ 7 вылас чутыс?

142. Крестанҗин Павловлы договор куҗа шабди кӧзӧм былӧ сетисны воҗывыв 60 шаҗт сӧм. Павлов быдтис шабди да договор куҗа кудельӧн сдажтис сџӧс 400 шаҗт дон. Уна-ӧ сӧм жешщӧ бостис Павлов?

Арталоҗ щӧткиӧн. Мӧд сутуга вылыс 60 шаҗт он вермы шыбытны. Бостам 1 со да бергӧдам сџӧс dasцасӧ—мӧд сутуга вылас 10 мол пуктам. Ӧни 60 шаҗттӧ кокнӧ лоӧ шыбытны.

143. Арталоҗ щӧткиӧн:

$$\begin{array}{l} 100 - 80 = 300 - 40 = 700 - 60 = 800 - 80 = \\ 100 - 20 = 300 - 70 = 900 - 90 = 500 - 30 = \end{array}$$

Проверитӧҗ чинтӧмсӧ содтӧмӧн.

144. Виҗмуужалан арҗельӧн лыдпасцас ӧти мӧс жылыс.

Во	Кымын лун лы-тӧма	Воргӧгрса јӧв (килограммӧн)	Воргӧгрса вердас		
			Кос турун да изас	Вина кӧрым (жмыкӧ, ыаӧ, м. т.)	Веж турун
1928/29	293	2.031	2.300	340	600
1929/30	306	2.350	2.004	476	507

Мыҗ вӧсна мӧслӧн јӧлыс содӧма мӧд вонас?

Арталоҗ, кымын килограмм кос турун да изас кӧрым чинтӧмаӧс.

— 2.300
— 2.000

" 296 кг.

Чинанын жеџиџацас абуӧс. Колӧ бостны 1 das, а dasцасыс абуӧс-жӧ. Бостам 1 со. (Мед оз вун бостӧмыс, со вылас пуктам чут). Бергӧдам сџӧс dasцасӧ—лоӧ 10 das. Ӧни бостам 1

das (das вылас пуктам чут), бергöдам сiјöс jedиңцајасö да заводитам чiнтавны, кыңи воңын чiнталiм.

Арталöј, кымын кiлограмм содтöмаöс вына көрым? Кымын кiлограмм чiнтöмаöс веж турун?

$$\begin{array}{r} 145. 350 - 127 = \\ 480 - 549 = \\ 730 - 452 = \end{array} \quad \begin{array}{r} 146. 603 - 351 = \\ 409 - 263 = \\ 908 - 479 = \end{array} \quad \begin{array}{r} 147. 600 - 389 = \\ 700 - 423 = \\ 900 - 709 = \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 148. 1.000 - 287 = \\ 1.000 - 763 = \\ 1.000 - 579 = \\ 1.000 - 496 = \end{array} \quad \begin{array}{r} 149. 4.325 - 3.792 = \\ 5.693 - 3.849 = \\ 7.346 - 4.789 = \\ 9.263 - 5.785 = \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 150. 8.241 - 5.030 = \\ 4.842 - 2.981 = \\ 7.957 - 6.098 = \\ 6.666 - 2.888 = \end{array} \quad \begin{array}{r} 151. 5.030 - 3.518 = \\ 9.005 - 7.363 = \\ 8.007 - 4.958 = \\ 7.000 - 3.967 = \end{array}$$

152. В. I. Леңин кулис 1924-d вога јанвар 21-d лунö, Кымын во, тöлыс да лун колi В. I. Леңин кулöмсаң?

153. Октабрса револуција вöли 1917-d вога октабр 25-d лунö (важ серғи). Кымын во, тöлыс да лун колi Октабрса револуцијасаң талунöң? Кор тырас 25 во Октабрса револуцијалы?

154. Виңинса уждысан товаришществолөн 1930-d воын прикодыс 21.036 шајт, рöскодыс—15.244 шајт. Ыжыд-ö барыш сылы воöма.

$$\begin{array}{r} \overset{\cdot\cdot}{21036} \\ - 15344 \\ \hline \end{array}$$

"5692 ш.

Кыңи гижöма лыдјасыс мöдамöд улас?
Мыјла пуктöма чутјас чiнанын со да сурсјас вылас?
Проверитöј чiнтöмсö чiнтöмөн-жö.

Кушöм колас лöө, чiнтöмсö-кö вернö вöчöма?
Јешцö кыңи поңö проверитны вернö-ö чiнтöмсö вöчöма? (Содтöмөн).

СОДТАЛИГӨН ДА ЧИНТАЛИГӨН МӨВПАЛӨМӨН ДА ЩӨТКІ ВЫЛЫН АРТАЛӨМ КОКНӨДӨМ.

Содталігөн лыджас гөгрөстөм.

155. Жагвыв сиктын олоны 87 мужщина да 98 нывбаба. Кымын мужщина да нывбаба Жагвыв сиктын?

Төдөмыс, тани арталөм вөчны кокнөджык со кызи: 98 пыдди бостны 100. $87 + 100 = 187$. Ми содтылим 2 жединица, а они најос бөр шыбытам—колас 185. Сиз-кө инө Жагвыв сиктын 185 мужщина да нывбаба.

Щөткіөн тајос арталөны сизи-жө.

Решитам јешчө өти задача.

156. Ме мынти 55 ур сакарыс да 89 ур пыгыс. Уна-ө сөм ме визи?

Медем кокнөдны арталөм, 89-сө гөгрөстам, сы пыдди бостам 90. Вөчам содтөм:

$$55 \text{ ур} + 90 \text{ ур} = 155 \text{ ур.}$$

Гөгрөстигөн содтылим жединица. Они сјос бөр чинтам, колө 144. Сиз-кө инө ме визи 1 ш. да 44 ур сөм.

Арталөј тајос щөткіөн.

157. Арталөј щөткіөн лыджассө гөгрөстөмөн:

$$3.275 + 1.999 + 88 = 12.147 + 1.099 + 197 =$$

$$1.317 + 1.298 + 9 = 17.308 + 896 + 9.900 =$$

Кызи вежсө колас чинан да чинтыс вежөмыс.

158. Ме нөбаси 15 шайт дон. Кассаас мынти 20 шайт 5 шайт сдача сетисны.

Ме-кө ескө сеті кассаас 10 шайтөн унжык, унаөн-ө унжык сдача меным сетисны?

Кущөм лыд тајө кык задачаас чинаныс? чинтысыс? коласыс? Мыј тани кыкнан задачаас ез вежгы? Мыј вежсис? Кызи вежсис—чинис али содис, и мыјла вежсис?

159. Ме көсји нөбны 15 шайта тор. Сети кассаө 20 шайт. Уна-ө сдача меным колө вөли бостны? думышти да буржык тор бості, воzza бөрјөм торсыс 3 шайтөн донажыкөс. Уна-ө сдача меным сетасны 20 шайтыс?

110 Вежсісны-ö тани чінан? чінтыс? колас? Мыжкө-кө вежсіс, мыјла вежсіс? Кушом лыд колі вежсытөг?

160. 15 шајта тор пыдди ме һөбі 25 шајта тор. 20 шајт пыдди ме сеті 30 шајт. Чіні али codi сдача, али ез вежсы сіјө?

161. Тајө прімерјас вылыс мі асхам, мыј чінан, чінтыс да колас костын ем суртөс (связь). Содтам-кө чінан лыд, сымында вылө-жө codas колас.

Содтам-кө чінтыс лыд, содтом мында-жө чінө колас. Вежсас оз колас, отпырјө отмында вылө-кө чінтам лыбө содтам чінан да чінтыс лыдјас?

Кызі позө гөгрөстны лыдјас чінталігөн.

162. Чінтөј $195 - 58 = ?$

Өтіног арталөм. Гөгрөстам чінансө: 195 пыдди бостам 200. Чінтам. Лоө: $200 - 58 = 142$. Мі содтім чінансө 5 жеңіңица вылө, сывөсна колас codi 5 жеңіңица вылө. Чінтам сіјөс. $142 - 5 = 137$.

Мөдног арталөм. Гөгрөстам чінтыссө. 58 пыдди бостам 60-өс. Чінтам. Лоө: $195 - 60 = 135$. Мі содтылім чінтансө 2 жеңіңица вылө, сывөсна колас 2 жеңіңица вылө еща лоі. Бөр сіјө 2 жеңіңицасө содтам, лоө 137

Щөткіөн арталігөн лыдјассө пыр-жө позө гөгрөставны. Сөмын бөрвылас оз ков торксыны колассө лучкі лөгөдны—чінтыны лыбө содтыны сы дінө колан лыд.

163. Чінтөј щөткі вылын: 15 ш.—8 ш. = ?

8 шајт пыдди позө чінтывны 10 ш., сөмын бөрвылас, колас дінас, колө содтыны 2 шајт. Лоө 7 шајт.

164. Арталөј гіжтөг (мөвпалөмөн) лыдјас гөгрөс-төмөн:

$$61 - 39 = ? \quad 74 - 28 = ? \quad 632 - 405 = ?$$

$$76 - 18 = ? \quad 78 - 29 = ? \quad 842 - 629 = ?$$

$$94 - 49 = ? \quad 514 - 308 = ? \quad 4026 - 1998 = ?$$

УНАПАСА ЛЫДЈАС ЧІНТАЛӨМ ДА СОДТАЛӨМ.

165. Колхозө бостісны ужөн візмужалан машина-јас 1.250 шајт дон. Мынтыены көсјысісны со кызі: ма-

шина һөбигас сетны 312 шайт, во мыгты—371 шайт, кык во мыгты—250 шайт, кујим во мыгты ставсө колассө. Кымын шайт лоӧ мынтыны колхозлы медбӧрја вонас?

166. 3 гектар муыс воӧ крестӧӧнлы докод:

кујим	вежаӧн	ужалігӧн	125	шайт	да	95	ур		
ноль	„	„	53	„	„	95	„	вылӧ	унжык
віт	„	„	80	„	„	95	„	„	„
сізім	„	„	153	„	„	50	„	„	„
кӧкјамыс	„	„	181	„	„	15	„	„	„

Ыжыд-ӧ докод бостӧ крестӧӧн 3 га муыс 4 вежаӧн ужалігӧн? 5 вежаӧн? 7 вежаӧн? 8 вежаӧн?

167. Тракторӧн гектар му гӧрӧм ӧти коммунаын сулалӧ 5 шайт да 50 ур. Вӧлӧн гӧрӧм 1 га му торја крестӧналӧн сіјӧ интасын сулалӧ 11 шайт. Кымын шайт вылӧ торја крестӧӧнлӧн гектар му гӧрӧмыс сувтӧ донажык коммунаын серти.

168. Вӧр докод вӧтвоса план серти (мӧлӧн шайтӧн).

Республикајас	1927/28 во	1932/33 во
РСФСР	186	409
УССР	28	33
БССР	26	37
КСФСР	6	10

Арталӧј, кымын мӧлӧн шайт вылӧ унжык докод пондас воны быд республикаын 1932/33 воын 1927/28 во серти.

169. Ростов карын (дон ју вылын) стрӧитисны вӧмуужалан машинајас вӧчан завод. Машинајассӧ сені пондасны вӧчны вылногӧн, сыпонда најӧ ӧнја серти донтӧм-масны. Арталӧј тајӧ таблица серти, јона-ӧ најӧ донтӧм-масны.

Машина ымјас	Машина дон	
	Важ заводјасын вөлі	Ростов заводын лоё
15 вічөн көчән машина . . .	191 шајт да 70 ур	143 шајт да 62 ув
Ыщкан	136 " " 47 "	89 " " 86 "
Плуг	24 " " 07 "	20 " " 94 "

170. Арталөј, уна-ө содө шабди вөлітөм віт воөн торја республикајасын, областјасын, рајонјасын.

И н т а с	1927/28 во (курс гек- тарөн)	1932/33 во (курс гек- тарөн)
РСФСР	1.091	1.426
БССР	139	174
Сібыр	122	222
Војвыв крај	34	47
Льенінградскөј об	197	221
Рытыввыв рајон	166	200
Јатка	125	176
Урал	95	149

171. 1926-д вога перепіс серті Комі областын вө-
лөма со мыјда олыс:

	Мужціна	Нывбаба	Ставыс
Карын	6.418	6.963	13.381
Сіктјасын	101 курс	120 курс	221 курс

Арталөј, унаөн-ө уна нывбаба карын да сіктјасын мужцінајас серті?

172. Коми областö (Устцїлматöг) вузöс вајом јылыс лыдјас.

Вузöс нїм	Мера	1926/27 воын	1927/28 воын	1928/29 воын
Су	тонна	3.914	4.254	2.379
Зöр	„	2.634	2.693	2.542
Сакар да сакарпыз	„	680	254	1.306
Щај	кілограмм	23.159	41.804	37.008
Сов	тонна	231	703	1.399
Макорка	јашщїк	6.625	9.320	12.702
Папірос	сурс штука	16.785	20.248	23.930
Карасїн	тонна	470	513	689
Ізтöг	јашщїк	6.047	6.407	9.569

Арталöј, 1928/29-d воын унаöн-ö унжык быд пöлöс вузöс пыртöма воzza војас сертıыс.

173. Арталöј, уна-ö скöт содöма Коми областын öтї воöн.

В о	В ö в		М ö с	Ыж да кöза	Порејас (1 арöсыс ыж- ыджыкјас)
	4 арöсыс ыжыдјас	4 арöсöз			
1928. . .	43.102	4.853	90.572	94.963	1.648
1929. . .	43.629	5.177	92.949	95.761	1.768

174. 1929-d воын Коми областын вöлі көзöма суöн, ідјöн да зöрјöн 39.428 гектар му. Ідјыс вöлі 19.190 га, зöрјыс—4.458 га. Кымын гектар су вöлöма? Кымын гектарöн суыс унжык ідјыс??

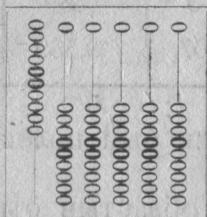
175. Коми областын кӧза площадь вӧлӧма 1928-д воын 48.596 гектар, а 1929-д воын—50.234 гектар. Кымын гектар кӧза площадь содӧма ӧӧи воӧн?

176. Жемдін рајонын 1930-д во вылӧ щӧктӧма вӧлі вӧчны 21.478 кубометр баланс. Вӧчӧмаӧс сӧмын 8.239 кубометр. Кымын кубометр абу тыртӧмаӧс?

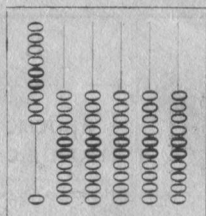
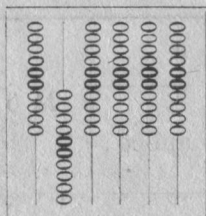
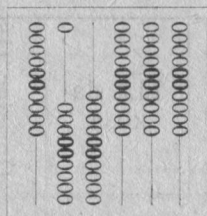
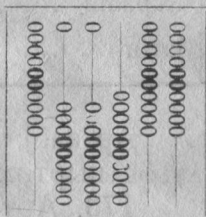
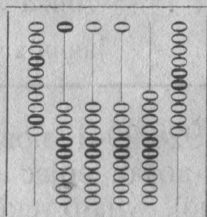
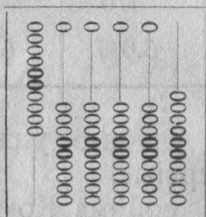
177. Август 15-д лун кезлӧ Кардорӧ Коми об. колӧ вӧлӧм кылӧдны 1.274.131 кубометр вӧр. Кылӧдӧмаӧс сӧмын 454.197 кубометр вӧр. Кымын кубометр вӧр абу кылӧдӧмаӧс?

Кызі пуктавын щӧткі вылӧ лыдпасјас да кызі гіжны најӧс.

178. Пуктӧј щӧткі вылӧ 99.999 (ӧкмысдас ӧкмыс сурс ӧкмыссӧ ӧкмысдас ӧкмыс). Нӧшта ӧӧи једіница содтӧј. Уна-ӧ лоӧ?

99.999

100.000

дас дассурса мол поӧ везны со сурсӧн — 100.000. Со сурсјас щӧткі вылын пуктыссӧны квајтӧд сутуга вылас, а гіжігӧн пасјыссӧны квајтӧд местаӧ вескыдкі-вывсаӧ лыдӧмӧн.

179. Пуктӧј щӧткі вылӧ: со сурс, кыксо сурс, кујмсо сурс, ӧльсо сурс, с. в., ӧкмыссо сурсӧ. Гіжӧј таяӧ лыдјассӧ тетрадад.

180. Торјөдөј чүтөн лыдпасјассө (чүтсө пуктөј быд кујим пас бөрын вескыдлардасаныс лыддөмөн), гора лыддөј лыдјассө да пуктөј щөткі вылө: 148963; 325148; 589005; 690146; 660020; 800003.

181. Кымын ур 1.489 ш. да 63 урын? 3.251 ш. да 48 урын? 6.901 ш. да 46 урын? 8.000 ш. да 20 урын? 8.000 ш. да 3 урын?

182. Кымын метр 385 километрын да 245 метрын? 385 км да 45 м? 385 км да 5 м?

183. Пуктөј щөткі вылө: кујмсо кыч вiт сурс со Һеламын көкјамыс; вiтсо көкјамысдас өкмыс сурс вiт (танi оз ков пуктыны молјас мөд да којмөд сутуга вылө; мыјла?); квајтсо өкмыс сурс со Һеламын квајт (танi оз лоны молјас вiтөд сутуга вылын; мыјла?); көкјамыссо сурс кыч кујим (оз лоны молјас којмөд, Һөлөд да вiтөд сутугајас вылын; мыјла?); көкјамыссо сурс кујим (кущөм сутугајас вылын оз лоны молјасыс?). Щөткі вылө пуктөм бөрын быд лыд пырыспыр гiжөј тетраданыд.

184. 1927/28 воын Коми областын вөли вөчөма рөс-код местнөј бјуджетыс:

Мыј вылө	Кымын шајт
Советјас да исполкомјас вiчөм вылө	Һөлөсо һөл сурс кыксо вiчiм
Јөзөс бурдөдөм да зон-вiча кутөм вылө	Вiтсо ветымын сурс кыксо вiчiмдас көкјамыс.
Вiзмү овмөс кыпөдөм вы-лө	Кујимсо Һеламын квајт сурс һөлөсо кыч кык.
Промышленнос кыпө-дөм-бурмөдөм вылө	Кыксо комын өтик сурс һөлөсо квајтымын кык.
Тужјас вылө	Кыксо Һеламын өкмыс сурс өкмыссо көкјамысдас өкмыс.
Админiстративнөј јукөдлы сетөма	Со комын көкјамыс сурс көкјамыссо кык.
Отсогјас ужавны вермы-төмјаслы	Кыксо кыч көкјамыс сурс көкјамыссо өкмысдас өкмыс.

Пуктөј тајө лыджассө щөткі вылө, сесса гижөј тетрафаныд.

185. Пуктөј щөткі вылө өкмыссө сурса; содтөј сыдинө јешшө өтi со сурс. Лоас даc со сурс, мөдногөн-кө—өтi мильон (даc молсө квајөд сутуга вывгыс колө вежны 1 моллөн сiзимөд сутуга вылыс).

186. Пуктөј щөткі вылө со кушөм лыдјас: кык мильон; кујим мильон, һоль мильон; вiт мильон; квајт мильон; сiзим мильон; көкјамыс мильон; өкмыс мильон.

187. Пуктөј щөткі вылө өкмыс мильон. Содтөј сетчө јеышө өтi мильон. Лоас даc мильон. Вежам даc мол сiзимөд сутуга вылыс өтi моллөн көкјамысөд сутуга вылыс, лоас даc мильон-жө.

даc мильонјас пуктыссөны көкјамысөд сутуга вылө, гижсөны көкјамысөд местаө вескыдыввсаң лыддөмөн

Кожмөд да һөлөд. да квајтөд да сiзимөд лыдпасјас костө (вескыдладор помсаныс лыддөмөн), медым кокһиджык лоө лыддыныс, пуктам чут. Сiзимөд лыдпасаң заводитчөны мильонјас.

188. Лыддөј тајө лыджассө: 2.351.080; 5.008.231; 69.003.048; 117.246.809; 302.507.101; 529.043.005.

Пуктөј тајө лыджассө щөткі вылө, гижөј тетрафаныд.

189. Лыддөј гора, пуктөј щөткі вылө да гижөј со кушөм лыдјас: кык мильон кујимсо ветымын өтi сурс көкјамысдаc; вiт мильон көкјамыс сурс кыксо комын өтi; квајтымын өкмыс мильон кујим сурс һеламын көкјамыс; со даc сiзим мильон кыксо һеламын квајт сурс көкјамыссө өкмыс; кујимсо кык мильон вiтсо сiзим сурс со өтi.

190. Лыддөј тајө задачасө, щөткі вылө пуктөј лыджассө.

1928-d вөса јанвар 1-ој лун вылө Мөскуаын олыс лыд вөлөма 2.120.900 морт. На пыщкын мужик улов — 1.035.845. морт, вывбава улов — 1,085.055 морт.

191. Лыддөј тајө лыдсө: 318.941.613.

Воцца кујим пасыс вескыдладор помсаңыс петкөдлөны једиңцајас (613 једеница). Мөд кујим пасыс петкөд-

лөны сурсјас (941). Којмөд кујим пасыс петкөдлөны мильлонјас (318 мильон). Лыдтам: кујимсо даскөкјамыс мильон өкмыссо һеламын өтi сурс квајтсо даскујим (једіница).

Быд кујим лыдпасыс течеө класс. Быд класслөн аслас һім: једіницајас класс—I класс, сурсјас класс—II класс, мильонјас класс—III класс.

192. Гіжөј тетраһаныд етіјө таблицасө.

	III класс Мильонјас			II класс Сурсјас			I класс Једіницајас		
	Со миль- лонјас	дас миль- лонјас	Једіница мильонјас	Со сурс- јас	дас сурс- јас	Једіница сурсјас	Сојас	дасјас	Једіница- јас
Өтi једіница									1
Өтi дас								1	0
Өтi со							1	0	0
Өтi сурс						1	0	0	0
Өтi дас сурс					1	0	0	0	0
Өтi со сурс				1	0	0	0	0	0
Өтi мильон			1	0	0	0	0	0	0
Өтi дас мильон		1	0	0	0	0	0	0	0
Өтi со мильон	1	0	0	0	0	0	0	0	0

Тажө таблицасыс ми аһам, мыј өтi једіница-кө ми вештам шујга вылө мөд лыд местаө, сiјө воһза једіница-сыс пыр лоө 10 пөв ыжыд.

193. Гіжлаалөј тащөм-жө таблица да гіжөј сетчө со кущөм лыдјас: 4.127.845; 82.101.456; 120.641.725; 305.305; 699.111.888; 1.000.002; 100.100.002; 70.700.070.

194. Сакар свеклө вөдiтөм вiтвоһа план сертi кутас воыс воө содны. Тани iндөма кымын центһер сакар свеклө пондас воны быд во.

1928/29 во	1929/30 во	1930/31 во	1931/32 во	1932/33 во
100.990.999 ц	124.100.000 ц	149.900.000ц*	172.098.000 ц	195.490.200 ц

Гижөј тајо лыдјассө гижлаалөм табыца вылө; пунктөј щөтки вылад.

195. Витвоса којмөд во вылө вужигөн.

В о ј а с	Мыј дон муви- ужалан маши- на вөчөма	Мыј дон му- виужалан ма- шина пыртөма заграницаыс	Уна-ө сөм се- төма сиктса ов- мөс кыпөдөм вылө
1928/29	202.300.000 ш	18.400.000 ш	780.500.000 ш
1929/30	314.000.000 ш	36.000.000 ш	1.653.700.000 ш

Кымын шайт дон витвоса мөд воын мувиужалан ма-
шина унжык вөчөма воцца во сертыс? Кымын шайт вылө
ещажык пыртөмаөс мувиужалан машина? Унаөн-ө унжык
сөм сетөмаөс сиктса овмөс кыпөдөм вылө?

196. Чугун да уклад вөчөм ССРС-ын 1929/30 воын.

	Ч у г у н	У к л а д
Перјөма	5.500.000 т	6.400.000 т
Шуөма вөлі перыны витвоса план серті .	4.970.000 т	5.182.000 т

Кымын тоннаөн унжык перјөма чугун да уклад вит-
воса мөд воын витвоса план серті?

*) 1930 воын севкзоб чукөртөма-нын 140 миллион центнер.

197. Трактор вöчөм ССРС-ын вiт воөн.

В о ј а с :	1928/29 во	1929/30 во	1930/31 во	1931/32 во	1932/33 во
Трактор лыд	3.250	15.000	49.000	131.500	171.500

Арталөј, кыңи содоны трактор лыдјас.

Кымын тракторөн унжык вöчасны 1930/31 воын 1928/29 во сертi.

198. Вiтвoса план сертi кучик көмкoт вöчөм вöли арталөма со кыңи?

	1928/29 во	1929/30 во	1930/31 во	1931/32 во	1932/33 во
Көмкoт гoз.	42.000.000	49.900.000*)	50.900.000	70.900.000	80.000.000

Лыддөј, щөткi вылө пуктөј тајө лыдјассө.

199. 999.000.000 дiнө-кө содтам 1.000.000, лоас 1.000.000.000—сурс мiльон, мөднoгөн-кө: мiльиард.

Лыддөј тајө лыдјассө: 2.000.000.000; 5.000.000.000; 7.000.000.000.

200. Гiжөј лыдпасјасөн: кујим мiльиард, көкјамыс мiльиард, өкмыс мiльиард. Кымын нoл ковмас пуктыны 3 бөрын? 8 бөрын? 9 бөрын?

201. Кымынөд местаын вескыдывывсаң гiжсөны мiльиардјасыс?

Мiльиард класс гiжсө дасөд, дасөтiкөд да даскыкөд местаын вескыдкiвывсаң.

202. Госбјуджет ССРС-лөн вiтвoса план сертi арталөма со кыңи: 1928/29 воын 7731523402 шaйт, 1929/30 воын—9177999000 шaйт, 1930/31 воын—10560000000 шaйт, 1931/32 воын—12149637000 шaйт, 1932/33 воын—13860000000 шaйт.

*) 1929/30 воын вöчөмa-нын 65 мiльон гoз көмкoт. 1930/31 воын шүөма вöчнн 155 мiльон гoз.

Торјөдөј чутјасөн тајө лыджассө классјас былө. Лыд-
дөј да гижөј лыджассө классјас былө гижлаалөм: табыца
былө.

203. ССРС-са госуларственнөј бјуджетыс промыш-
ленност кыпөдөм былө втвога план сертї шуөма сетны:
1928/29 воын—945000000 шајт, 1929/30 воын—1090000000
шајт, 1930/31 воын—1240000000 шајт, 1931/32 воын—
1500000000 шајт, 1932/33 воын—1674990000 шајт.

Торјөдөј чутјасөн тајө лыджассө классјас былө да
лыддөј.

204. Кымын сутуга колө щөткі вылын, мед почас
пуктыны сетчө неламын вт мїлљон кыксо көкјамысдас
квајт сурс со кыч кујим шајт? неламын мїлљон көкјамыс-
дас сурс кыч шајт?

Гижөј тајө лыджассө да торјөдлөј классјас былө.

205. ССРС-са госуларственнөј бјуджетыс вїзму овмөс
кыпөдөм былө шуөма сетны: 1928/29 воын—335000000
шајт, 1929/30 воын—353000000 шајт, 1930/31 воын—
400000000 шајт, 1931/32 воын—440000000 шајт, 1932/33
воын—466000000 шајт.

Торјөдөј лыджассө чутјасөн классјас былө, лыддөј,
гижөј кывјасөн.

Гырыс лыджас гөгрөстөм.

206. 1927/28 воын сөм вїзан кассаө Комї областын
пуктылөмаөссөм вїңны:

крестана	52.925 шајт.
рабочөјјас	4.134 „
служашщөјјас	116.986 „
мукөд	30.627 „

Тајө лыдпасјасыс езжык ескө вунны гөгрөстөмаөс-
кө вөліны: 4.134 пыддї-кө бостам 4 сурс, 116.986 пыддї—
117 сурс.

Крестаналыс кассаө пуктөм сөмсө кызі буржык гөг-
рөстны: 52 сурсөн шуны, алі 53 сурсөн? Кодыс збыл лыд
дінас матынжык? Төдөмыс, 53 сурсыс.

Лыд гөгрөстігөн колө бостны ноль былө помагана
сещөм лыд, кодї медматын гөгрөстан лыд дінө.

Бостома: лыдјас сооӳ гӧгрӧстӱгӧн једӱницајас шыблавны 50 једӱницаыс-кӧ еща. Шуам, колӧ гӧгрӧстны сооӳ 2.349. Шыбытам 49-сӧ. Лоӧ: 2.300. 50 једӱница-кӧ, лӱбӧ сыыс уна, сооӳ гӧгрӧстӱгӧн бостоны најӧс тыр сотујӧ. Шуам, колӧ гӧгрӧстны 2.350. 50 тујас бостам тыр со. Лоӧ: 2.400. 2.367-кӧ гӧгрӧстам, 2400-жӧ лоӧ. Сӱз-кӧ инӧ, сооӳ гӧгрӧстӧмӧн мӱ вермам вӧчны ӧшӱбка ӧтарӧ-лӱ, мӧдарӧ-лӱ (содтам-лӱ, чӱнтам-лӱ лыдсӧ), 50 једӱница вылӧ.

Гурсјасӧз гӧгрӧстӱгӧн шыбытчӧны 500-ыс еща једӱница, сурсӧз содтӧны 500-кӧ лӱбӧ 500-ыс уна једӱница.

207. Нефт перјӧм ССРС-ын вӱтвоса планын арталӧма со кызӱ: 1928/29 воын перјыны 13.200.000 тонна, 1929/30 воын—14.679.000 тонна, 1930/31 воын—16.780.000 тонна, 1931/32 воын—19.129.000 тонна, 1932/33 воын—21.698.000 тонна.

Гӧгрӧстӱј тајӧ лыдјассӧ тыр мӱлӱонјасӧз.

208. Трунда перјӧм вӱтвоса планын арталӧма со кызӱ:

1928/29	воын перјыны	5.900.000	тонна.
1929/30	„ „	7.500.000	„
1930/31	„ „	8.900.000	„
1931/32	„ „	10.600.000	„
1932/33	„ „	12.300.000	„

Гӧгрӧстӱј тајӧ лыдјассӧ тыр мӱлӱонјасӧз.

Ыжыд лыдјас содталӧм, чӱнталӧм-да.

209. Арталӧј:

$$\begin{aligned}
 &3.254.397 + 4.796.503 + 2.657.564 = \\
 &5.437.283 + 3.563.717 + 4.092.036 = \\
 &2.532.746 + 4.352.812 + 5.080.307 =
 \end{aligned}$$

210. $100.423.569 - 63.787.492 =$
 $93.605.408 - 72.590.359 =$

211. $100.000.000 - 39.406.008 =$
 $90.040.500 - 73.906.308 =$

$$\begin{aligned}
 212. \quad & 53.482 + 38.737 - 45.435 = \\
 & 91.345 - 84.568 + 34.531 = \\
 & 10.000 - 5.367 + 39.746 =
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 213. \quad & 437.287 + 396.725 - 546.735 = \\
 & 300.000 - 189.472 + 546.745 = \\
 & 562.384 + 337.636 - 783.491 =
 \end{aligned}$$

214. Луберецкөй заводунын машинажас вөчөм.

Машина нѳмјас	1928/29 воын	1932/33 воын
Колтаавлыг вундан машина	1.000	20.000
Вундан машина. . . .	19.000	35.000
Ыцкан машина. . . .	29.000	105.000

Кымын машинаон унжык кутас петны 1932/33-d воын 1928/29 воын сертѳ?

215. Комѳ областө вѳјома вөлі һаӊ да шыдөс:

1926/27 воын	3.079.862	шајт	дон.
1927/28 "	3.040.390	"	"
1928/29 "	3.487.500	"	"

Арталөј, мыј дон һаӊ да шыдөс вѳјомаос кујим воон.

Арталөј, кымын шајт дон еща һаӊ да шыдөс вөлі пыртөма областө 1926/27-d воын 1928/29-d воын сертѳ, да 1927/28-d воын 1928/29 во сертѳ?

216. Промышленнөј вузос вѳјома Комѳ областө:

1926/27 воын	5.432.019	шајт	дон.
1927/28 "	5.465.048	"	"
1928/29 "	8.244.515	"	"

Тѳјө лыдһасјас сертѳ лөсөдөј задачас чѳнталөм да содталөм вылө.

217. Комі областын став лесничествосыс вузалома стрөйтчан да пес вөр:

1926/27 воын 2.576.056 кубометр.
1927/28 воын 3.355.559 „

Арталој, кымын кубометр ыло вөр да пес модь во нас лежом а унжык воҗа во сертыс?

218. Војнаоҗ Комі областын воли лежоны сомын 800.000 кубометр вөр. 1927/28 воын лежом а 1.013.000 кубометр вөр, 1928/29 воын—1.759.000 кубометр, 1929/30 воын 3.257.000 кубометр.

Арталој, кымын кубометронь содома вөр лежомь воыс воо 1927/28 восаң.

Арталој, кымын кубометр ыло унжык лежом а вөрсө 1929/30 воын војна воҗса војас серты?

219. Вөрлежан плань серты 1931 воын Војвыв крајыс шуома петкодны 37.000.000 кубометр вөр. Комі област ыло та пөвсыс усө 6.165.000 кубометр вөр. Кымын кубометр вөр петкодасны мукөд рајонјас Војвыв крајыс?

220. 1926/27 воын воли чукөртөма авер ку Комі областын 1.295.030 шайт дон, а 1927/28 воын—1.180.205 шайт дон. Кодь во нас да кымын шайт ыло унжык чукөртөма авер ку?

221. 1929/30 воын виҗму вотыс уна гөль кресанаос мездисны. Сыпонда виҗму вот 430.000.000 шайтсаң чини 375.000.000 шайтөҗ. Уна-ө чинөма вотыс?

222. Виҗмуужалан машинајас разөдөм РСФСР-ын:

Машина нимјас	В о ј а с		
	1924/25	1925/26	1928/29
Көҗан машина	4.500 шт	8.000	40.000
Ышқан „	750 „	3.000	43.577
Вундан „	2.500 „	4.000	172.288
Көјдыс весалан машина	13.000 „	21.000	161.174
Плугјас	108.000 „	227.000	1.198.576

Лөсөдөј задачајас тајө таблица серты чинталом ыло.

223. Олыг лыд ССРС-ын.

Сојузнöй респуб- ликајас	Олыг лыд 1926 вога перепиг сертi.		
	Ставыс	С ы п ы щ к ы н	
		карса олыг	сiктса олыг
1. РСФСР	100.503.870	?	83.450.017
2. Белорусскöй ССР . .	?	798.580	4.125.044
3. Украинскöй ССР . . .	28.887.007	5.266.459	?
4. Кавказсајса СФСР . .	?	1.367.499	4.143.203
5. Туркменскöй ССР . . .	1.030.549	?	903.992
6. Узбекскöй ССР	?	1.070.470	3.987.691
ССРС.	?	?	?

Јуасан пасјас пыџди гiжалöй колан лыдпасјас.

224. 1927/28-d воын зiк велöдчyтöм да еща велöдчöм јöзöс велöдöм вылö РСФСР-ын вiзöма вöли 7.190.168 шајт сöм. На пыщкыс: государственнöй бјуджетыс—1.742.168 шајт, а мукöдыс профсојузнöй да „Бырöдам пемыдлун“ нiма обществолөн. Уна-ö сöм јöзöс велöдöм вылö сетлö-маöс профсојузјас да „Бырöдам пемыдлун“ общество?

ÖKTÖM (УМНОЖЕНИЕ).

225. 1 метр ној сулалö 4 шајт. Қымын шајт сулалö 2 метр ној? 3 м? 4 м? 5 м? 6 м? 7 м? 8 м? 9 м?

Медым решитны тајö задачасö, лöсöдам кык таблица: I да II.

I таблица. Содтөм

II таблица. Өктөм.

1 м	4 м	$4 м \times 1 = 4 м$
2 м	$4 м + 4 м =$	$4 м \times 2 = 8 м$
3 м	$4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 3 = 12 м$
4 м	$4 м + 4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 4 = 16 м$
5 м	$4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 5 = 20 м$
6 м	$4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 6 = 24 м$
7 м	$4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 7 = 28 м$
8 м	$4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 8 = 32 м$
9 м	$4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м + 4 м =$	$4 м \times 9 = 36 м$

Гижөй тетрафаныд I таблицасө (содтөм).

I таблицаас содталам пыр өтi лыдјас (4 м), вoјдөр 2-ыс, сесса 3-ыс, 4-ыс, 5-ыс, 6-ыс, 7-ыс, 8-ыс, 9-ыс.

II таблицаныс петкөдлө, кызи гижны жеңыда өткөд лыдјас содталөм.

$4 ш + 4 ш + 4 ш + 4 ш + 4 ш = 20 ш$. пыды позө гижны:
 $4 ш \times 5 = 20 ш$ ајт.

Тажө бөрја гижөдыс лыддыссө: 4 ш-кө бостам 5-ыс, лоө 20 ш ајт.

226. Тази арталөм шусө өктөмөн (умножение).

× пас—өктан пас.

Лыдыс, кодөс ми өктам, шусө өктанөн; код вылө өктам (кымыныс бостам), сижө шусө өктысөн; кодi артмө өктөм бөрын, сижө өктас.

$$\begin{array}{ccccccc} 7 & \times & 4 & = & 28 \\ \text{(өктан)} & & \text{(өктыс)} & & \text{(өктае)} \end{array}$$

227. Решитөй вoјдөр содталөмөн, сесса өктөмөн со кушөм задача:

1 кг сов сулалө 4 ур. дoна-ө сувтас 7 кг сов?

Өтпаса лыдјас өктөм.

228. 1 кілограмм рузөг пыз сулалө 5 ур. Уна-ө лоө мынтыны 2 кг, 3 кг, 4 кг, 5 кг, 6 кг, 7 кг, 8 кг, 9 кг пызыс?

Арталөј содтөмөн да өктөмөн.

С о д т а л ө м 5-өн	Ө к т ө м
5	$5 \times 1 = 5$
$5 + 5 = 10$	$5 \times 2 = 10$
$5 + 5 + 5 = 15$	$5 \times 3 = 15$
$5 + 5 + 5 + 5 = 20$	$5 \times 4 = 20$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 25$	$5 \times 5 = 25$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 30$	$5 \times 6 = 30$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 35$	$5 \times 7 = 35$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 40$	$5 \times 8 = 40$
$5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 = 45$	$5 \times 9 = 45$

229. Гемјалы колө быдлун 6 кг пыз. Кымын кілограмм пыз ковмас налы 2 лунөн, 3 л., 4 л., 5 л., 6 л., 7 л., 8 л., 9 лунөн?

Вөчөј таблица возын петкөдлөм таблица серті да арталөј содтөмөн і өктөмөн уна-ө пыз ковмас.

230. Быд сојыслы кооперативыс сетөны төлыс кежлө 2 кг чері. Уна-ө чері сетасны 2 мортлы? 3 мортлы? 4 мортлы? 5 мортлы? 6 мортлы? 7 мортлы? 8 мортлы? 9 мортлы?

Арталөј содтөмөн да өктөмөн.

С о д т а л ө м 2-өн	Ө к т ө м
2	$2 \times 1 = 2$
$2 + 2 = 4$	$2 \times 2 = 4$
$2 + 2 + 2 = 6$	$2 \times 3 = 6$
$2 + 2 + 2 + 2 = ?$	$2 \times 4 = ?$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 = ?$	$2 \times 5 = ?$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = ?$	$2 \times 6 = ?$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = ?$	$2 \times 7 = ?$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = ?$	$2 \times 8 = ?$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 = ?$	$2 \times 9 = ?$

231. Колхозын гөрыслы мынтöны 2 шайтөн лун. Уна-ö сөм бостас гөрыс 3 луныс? 4 луныс? 8 луныс? 9 луныс? Арталөј таблица серти содталөмөн, өктөмөн-и.

232. 1 мешөкө төрө 3 кг сакар. Кымын кг сакар төрас 2 мешөкө? 3-ө? 4-ө? 5-ө? 6-ө? 7-ө? 8-ө? 9-ө?

Медым задача решитөмыс лучки лоө, војдөр лөсөдөј возын петкөдлөмкөд таблица содтавны 3-өн, да өктыны 3 вылө.

233. Тракторөн ужалөм сувтө 3 шайт быд часыс. Кымын шайт сувтас ужавны сјјөн 8 час? 7 час? 9 час?

234. Быд гектар гөригөн тракторлы колө 3 кг мавтас (маслө). Кымын кг мавтас ковмас сылы гөрны 3 га? 5 га? 8 га?

235. Вундан машинаөн өти лунөн поңө вундыны 4 гектар наң. Кымын гектар наң машинаөн поңө вундыны 3 лунөн? 8 лунөн? 5 лунөн? 4 лунөн?

236. Ыщкан машинаөн өти лунө поңө ыщкыны 4 гектар. Кымын гектар поңас ыщкыны сјјөн 7 лунөн? 6 лунөн? 9 лунөн?

237. Көңан машинаөн өти лунө поңө көңны 5 гектар му. Кымын гектар му поңас көңны сјјөн 2 лунөн? 4 лунөн? 7 лунөн? 9 лунөн?

238. Мөс сетө 1 лунө 7 кринча јөв. Кымын кринча јөв сетас сјјө 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 лунөн?

Тайө арталөм могыс лөсөдөј кык таблица: содтавны 7-өн, да өктыны 7 вылө.

239. Решитөј примерјас:

$$\begin{array}{cccccc} 2 \times 3 = ? & 2 \times 4 = ? & 3 \times 4 = ? & 3 \times 5 = ? & 4 \times 5 = ? \\ 3 \times 2 = ? & 4 \times 2 = ? & 4 \times 3 = ? & 5 \times 3 = ? & 5 \times 4 = ? \end{array}$$

240. Висталөј, мыјла тани кымынкө примерын өктасыс өткөд?

Вежсас-ө өктас, вежам-кө ми местајаснас өктанөс да өктысөс? Бостам пример:

$$\begin{array}{ccccccc} 2 & \times & 3 & = & 6 \\ (\text{өктан}) & & (\text{өктыс}) & & (\text{өктас}) \end{array}$$

$$\begin{array}{ccccccc} 3 & \times & 2 & = & 6 \\ (\text{өктан}) & & (\text{өктыс}) & & (\text{өктас}) \end{array}$$

241. Арталөј: $6 \times 6 = 36$ $7 \times 7 = 49$ $7 \times 9 = 63$ $4 \times 8 = 32$
 $5 \times 8 = 40$ $6 \times 8 = 48$ $5 \times 7 = 35$ $7 \times 8 = 56$
 $4 \times 9 = 36$ $5 \times 9 = 45$ $6 \times 9 = 54$ $6 \times 7 = 42$
 $5 \times 6 = 30$ $7 \times 5 = 35$ $6 \times 5 = 30$ $7 \times 6 = 42$

242. Вөлөн куртан машинаөн поёо куртны 1 лунөн 8 гектар виң. Кымын гектар виң поёо куртны куртан машинаөн 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 лунөн?

Тажө арталөм могыс лөгөдөј кык таблица: содтавны 8-өн, да 8 вылө өктыны.

243. Өктан таблица справкаяс вылө

$2 \times 2 = 4$	$3 \times 2 = 6$	$4 \times 2 = 8$	$5 \times 2 = 10$
$2 \times 3 = 6$	$3 \times 3 = 9$	$4 \times 3 = 12$	$5 \times 3 = 15$
$2 \times 4 = 8$	$3 \times 4 = 12$	$4 \times 4 = 16$	$5 \times 4 = 20$
$2 \times 5 = 10$	$3 \times 5 = 15$	$4 \times 5 = 20$	$5 \times 5 = 25$
$2 \times 6 = 12$	$3 \times 6 = 18$	$4 \times 6 = 24$	$5 \times 6 = 30$
$2 \times 7 = 14$	$3 \times 7 = 21$	$4 \times 7 = 28$	$5 \times 7 = 35$
$2 \times 8 = 16$	$3 \times 8 = 24$	$4 \times 8 = 32$	$5 \times 8 = 40$
$2 \times 9 = 18$	$3 \times 9 = 27$	$4 \times 9 = 36$	$5 \times 9 = 45$

$6 \times 2 = 12$	$7 \times 2 = 14$	$8 \times 2 = 16$	$9 \times 2 = 18$
$6 \times 3 = 18$	$7 \times 3 = 21$	$8 \times 3 = 24$	$9 \times 3 = 27$
$6 \times 4 = 24$	$7 \times 4 = 28$	$8 \times 4 = 32$	$9 \times 4 = 36$
$6 \times 5 = 30$	$7 \times 5 = 35$	$8 \times 5 = 40$	$9 \times 5 = 45$
$6 \times 6 = 36$	$7 \times 6 = 42$	$8 \times 6 = 48$	$9 \times 6 = 54$
$6 \times 7 = 42$	$7 \times 7 = 49$	$8 \times 7 = 56$	$9 \times 7 = 63$
$6 \times 8 = 48$	$7 \times 8 = 56$	$8 \times 8 = 64$	$9 \times 8 = 72$
$6 \times 9 = 54$	$7 \times 9 = 63$	$8 \times 9 = 72$	$9 \times 9 = 81$

244. Вајисны 9 наберушка картупел. Быд наберушкаын вөлі 4 кг. Кымын кілограмм картупел став наберушкаас?

245. Му вылө көзісны 6 центнер су. Њаң воіс 9 мында уна. Уна-ө ъаң воіс сіјө му вылыс?

246. Табак пачка сулалө 8 ур. Кымын ур лөө мынтыны 7 пачкаыс?

247. 1 тетраф сулалө 5 ур. Кымын ур лөө сетны 9 тетрафыс?

248. 1 гектар му вылыс чукөртисны 9 центнер зөр. Кымын центнер позё видчысны 4 гектар му вылыс? 7 гектарыс? 9 гектарыс?

Пифагор таблица.

249. Зев лөсыд өктан таблица лөсөдис 2000 во сайын греческөй учонөй Пифагор. Гижөй сижө таблицасө асланыд тетрадө.

Пифагор таблица.

70

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	4	6	8	10	12	14	16	18
3	6	9	12	15	18	21	24	27
4	8	12	16	20	24	28	32	36
5	10	15	20	25	30	35	40	45
6	12	18	24	30	36	42	48	54
7	14	21	28	35	42	49	56	63
8	16	24	32	40	48	56	64	72
9	18	27	36	45	54	63	72	81

250. Шуам, мижанлы колө корсны өктас: $8 \times 7 = ?$

Корсам таблицаыс 8-д виҗсө да 7-д столбец. Најө крестасанинын чомјас сулалө 56. Сижө лыдыс і лоө мижанлы колан өктасөн— $8 \times 7 = 56$.

251. Корсөй Пифагор таблица серғи өктасјас:

$7 \times 3 = ?$ $8 \times 3 = ?$ $9 \times 4 = ?$ $9 \times 7 = ?$ $8 \times 8 = ?$ $6 \times 8 = ?$

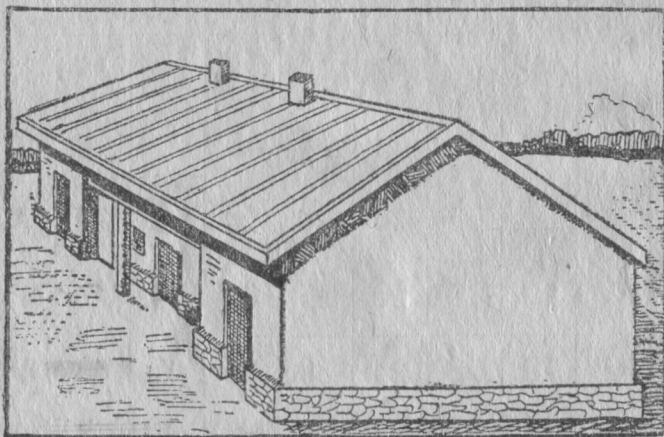
252. Лытр карасін сулалө 9 ур. Уна-ө сулалө 7 лытр карасін?

253. Быд град вылыс кералісны 9 капуста мач. Кымын мач бостісны 5 град вылыс? 8 град вылыс?

План.

254. Віқөдлөј серпас вылө да вісталөј:

1. Кущөм стрөјба татчө рісујтөма?
2. Кымын вежөс пыщкас?
3. Кымын өшің да өзөс тајө стрөјбаын?
4. Гырыгөс-ө најө: мыј жуждаөс, мыј пастаөс?

9-д серпас.

Рісунок серті весіг өті јуасан вылө стөч вочакы өгө вермөј віставны.

Віқөдламө өні тајө стрөјба план вылө (10 сер.).

Кымын вежөс ставыс?

Кымын өзөс да өшің?

Кызі најөс гіжлаалөма план вылын?

План серті мі вермам віставны воқза јуасанјас вылө:

1. Стрөјбаыс—мөс да курөг візан ін.
2. Пыщкас 8 вежөс.
3. 6 өшің, 10 өзөс.

План унатор мјанлы вјсталис. Кычкө колө јешщө төд-
мавны стрөјбалыс кучтасө да пагтасө.

Сјјос мј төдмалам мерка сертыс, кодөс гјжлалөма
план улас. Меркаыс шусө мас-
штабөн.

Масштабас гырыс костјасыс
петкөдлөны метрјас: 1, 2, 3, 4, 5.

Медвозда метрыс јукөма 10
пелө, мөдногөн-кө—10 деци-
метр вылө.

Гјжлаалам тајө масштабсө
торја гумага вылө да мерајтам
плансө. Лоө.

Стрөјба кучта . . .	12 м да 5 дм
” пагта . . .	6 ” ” 3 ”
Сарај кучта . . .	5 ” ” 7 ”
” пагта . . .	2 ” ” 8 ”
Карта кучта . . .	3 ” ” — ”
” пагта . . .	2 ” ” 9 ”
Курөг жыр кучта .	1 ” ” 7 ”
” ” пагта .	1 ” ” 7 ”
Посвоз кучта . . .	1 ” ” 7 ”
” пагта . . .	1 ” ” 2 ”

Гјжлаалөј тајө плансө асла-
ныд тетрајасө. Масштабсө лөсө-
дөј тајі: 2 чом пагта кост тетрафа-
ныд мед лоас 1 метр пыдди

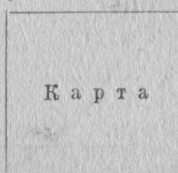
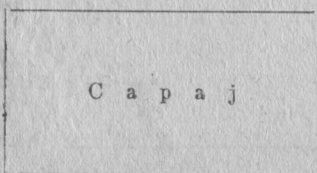
Гјжлаалөј школа план, школа јөр план.

Нольпельөсајас.

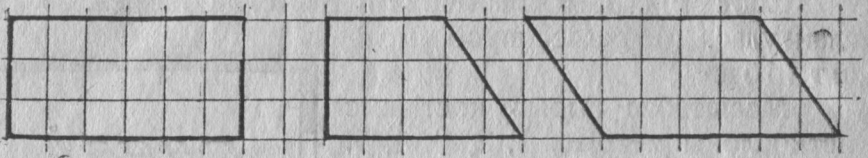
255. Мј вјдлалым 8 жыра план. Торјөн тајө жырјасыс
лоөны со кущөмөс:

10-д еерпас.

Быд планын 4 бок, 4 пелӧс-да. Пелӧсжасыс вескыдӧс. Сыпона таяс шусӧны вескыдӧлпелӧсајасӧн.

Вермасны лоны і мукӧд пӧлӧс нӧлпелӧсајас.

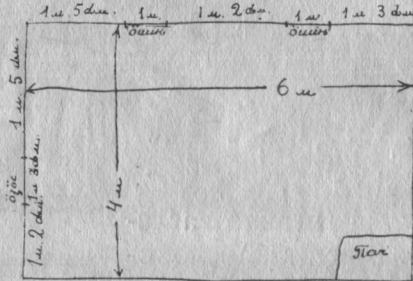
Кӧні тани вескыдӧлпелӧса?

Код нӧлпелӧсалӧн сӧмын 2 вескыд пелӧсыс?

Код нӧлпелӧсалӧн вескыд пелӧсыс абу?

Кызі гіжлаавны вежӧс план.

256. Медым гіжлаавны вежӧс план, колӧ мерајтны сылыс кузта і паста, ӧшин да ӧзӧс пастајас, ӧшин костјас, пач кузта-паста, с. в.

11-d серпас.

Визӧдлӧј таяӧ план вылӧ. Тани (сӧд вылӧ вӧчӧм план— черновік):

Вежӧс кузтаыс (пыщкӧстыс) 6 метр.

Пелӧссан ӧшинӧз 1 м да 5 дм

Ӑшин паста 1 " " — "

Ӑшин кост 1 " " 2 "

Ӑшин паста 1 " " — "

Мӧд ӧшинсан пелӧсӧз 1 " " 3 "

Ставыс . . 6 метр.

Вежӧс пастаыс (пышкӧстыс) 4 метр.

Пелӧссаң ӧзӧсӧз	1 м да 5 дм
Ӧзӧс паста	1 ” ” 3 ”
Ӧзӧссаң пелӧсӧз	1 ” ” 2 ”

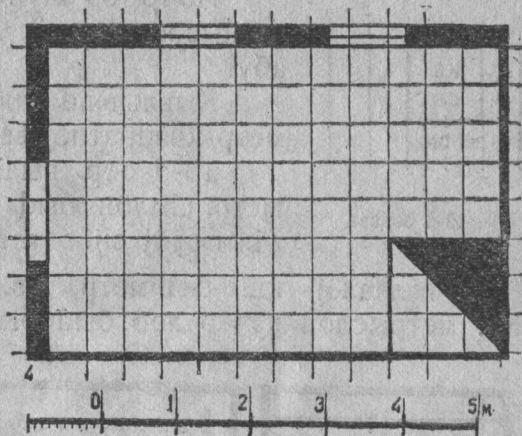
Ставыс . . 4 метр

Пач кузтаыс да пастаыс 1 метр да 5 дм-ӧн.

План гижлаавны масштабсӧ бостам со кушӧмӧс:

1 см = 1 м.

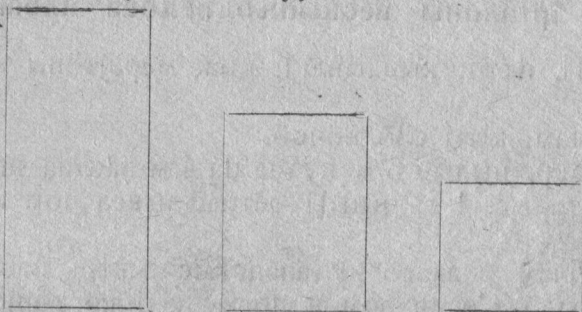
Гижлаалам 6 м куза вескыд виӧ. (Мижан масштаб сертӧ 6 см виӧ). Сылы вомӧнӧн, помжассаныс (вомӧналігас меӧ стӧч вескыд пелӧсјас артмасны), гижлаалам 4 метра виӧјас. Виӧ помјассӧ ӧтлаалам. Артмас вескыдӧлпелӧса. Пасјалам ӧшинјас, ӧзӧсјас, пач. Мижан артмас со кушӧм план.

Виӧдӧлӧј буржыка, кызӧ плансӧ гижлаалигӧн ӧзӧссӧ да ӧшинјас јансӧдӧны, кызӧ пач пасјӧны.

Вескыдӧлпелӧса, квадрат-да.

257. Гижлаалӧј ташӧм кујим вескыдӧлпелӧса.

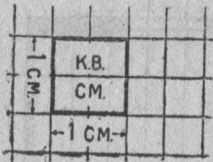

Мерајтөј воҗа вескыдһолпелөсалыс бокјассө. Став бокыс-ө өткуҗтаос? Мерајтөј бөрја кык вескыдһолпелөсалыс бокјассө.

Өткуҗтаос-ө тајө быд вескыдһолпелөсаын воча сулалыс бокјас?

Төдөмыс ті каҗалид, мыј быд вескыдһолпелөсаын воча бокјас өткуҗтаос.

Вескыдһолпелөсалөн-кө һолнан бокыс өткуҗа, сещөм вескыдһолпелөсашусө квадратөн.

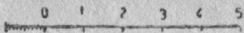
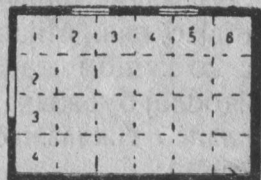
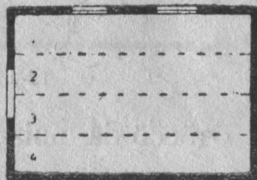
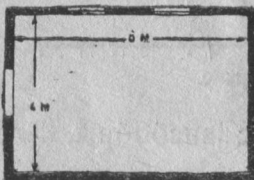

13-d өөрпас.

Поҗө оз шуны, мыј тіјан җетраҗын чомјыс квадрата? А җетраҗыд квадратнөј абу?

Кывлывлід енө ті: квадратнөј саңҗи-метр, квадратнөј дециметр, квадратнөј метр? 13-d сер. вылын рісујтөма кв. саңҗи-метр. Сылөн быд бок 1 саңҗи-метр куҗа. Гіжлаалөј сіјөс җетраҗаныд.

Гіжлаалөј кв. дециметр, кв. метр] (җожө, пелөсө). Кв. метрыслөн куҗ-ө лоө быд бык?

14-d өөрпас.

Кыҗи арталөны вескыдһолпелөса площад.

258. Ті, деҗт, кывлывлід, җож мерајтөны кв. метр-јасөн.

Виҗөдлам, кыҗи сіјө вөчсө.

14-d сер. вылын 6 м куҗаа да 4 м паптаа веҗөс план.

Масштабыс: 1 м пыдҗи җетраҗывивса чом кост ыҗда мера.

Виҗөдлам плансө куҗаланогыс метр папта торјас (полоса) вылө. Сесса вомөн ногыс сіҗи-җө торјөдлам. Мі-

јан артмасын чомјас, 1 м куза да 1 м паста бокјаса, мөднөгөн-кө—кв. метрјас.

Кузаланогыс быд полосаын 6 кв. метр. Сещөм поло-
саыс планын 4. Сің-кө інө вежөс площадь лоө:

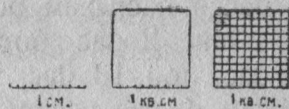
$$6 \text{ кв. м} \times 4 = 24 \text{ кв. м.}$$

259. Медым төдмавны вескыднөल्पелөса
площадь, колө кузта мерасө өктыны паста
мера вылас. Площадьыс лоө кв. мераөн, мера нмыс
лоө сещөм-жө, кушөмөн мерајтім вескыднөल्पелөса бок-
јассө.

Кызі артавны квадрат площадь.

260. 15-d сөрпас вылын гјглаалөма мільметрјас
вылө јуклөм саңтјметр. Ортчөн ськөд кв. міль-
метрјас вылө јуклөм кв. саңтјметр.

Кымын мільметрөн лоө кв. саң-
тјметр кузаын, кв. саңтјметр паста-
ын-і? 10 мільметрөн. Кымын кв. міль-
метр кв. саңтјметрын? $10 \times 10 = 100$.

15-d сөрпас.

1 кв. саңтјметрын 100 кв. мільметр.

261. Кымын кв. саңтјметр кв. метрын?

262. Медым төдмавны квадрат площадь, колө
кузта мерасө өктыны сіјө лыд вылө-жө.

263. Төдмалөј му площадь, кузтаыс-кө сьлөн 9 м,
пастаыс 7 метр?

264. Төдмалөј жоқ площадь, кузтаыс і пастаыс-кө
сьлөн 8 метрөн?

Кызі өктыны уна паса лыд өті паса лыд вылө.

265. Вылгортө востөмаөс 5 школа гырыс јөзөс ве-
лөдны. Быд школаын велөдчөны 127 мортөн. Кымын ве-
лөдчыс 5 школаын?

Мі төдам, тајө задачасө поңө решітны кык ногөн:

$$\text{содтөмөн} : 127 + 127 + 127 + 127 + 127 = ?$$

$$\text{лыбө өктөмөн} : 127 \times 5 = ?$$

267.	$620 \times 7 =$	$506 \times 3 =$	$7.004 \times 8 =$
	$5.300 \times 6 =$	$608 \times 6 =$	$9.008 \times 7 =$
	$65.000 \times 8 =$	$409 \times 8 =$	$64.080 \times 3 =$
	$30.508 \times 8 =$	$407.090 \times 5 =$	$500.904 \times 9 =$

268. Өтi гектарыс ышкiсны 3.200 кiлограмм вiка турун. Кымын тонна да центнер вiка турун ышкасны 2 сещом гектарыс? 4 гектарыс? 9 гектарыс?

269. Иваново-Вознесенскса выл сiтеч кыан фабрикаын быд лун кыоны 4.300 пома сiтеч. Кымын пома сiтеч кыоны сенi 6 лунон?

10 вылö да 100 вылö öктöм.

270. Совхозын öтi лунö вартисны кык вартан машина: öтiыс 4 вöла машина, мöдыс электрiческöй машина. Вöла машинаыс быд часөн вартö 3 центнер наң, а электрiческöй машинаыс — 5 центнер наң. Кымын центнерон вартасны најö 10 часөн? Вождөр арталам, кымын центнер наң 10 часөн вартас вöла машина. Öктам:

$$3 \times 10 = 30 \text{ центнер.}$$

Електрiческöй машина вартас: $5 \times 10 = 50$ центнер.

Виçöдлöй буржыка, кыçи артмö öктасыс 10 вылö öктiгөн. (Öктан лыд дiнö вескыдларас сөдтöма öтi нолөн).

Кымын центнер вартасны вöла машина да электрiческöй машина (торжөн) 10 лунөн, мöдногөн-кö—100 часөн? Вöла машина вартас: $3 \times 100 = 300$ центнер.

Електрiческöй машина вартас: $5 \times 100 = 500$ центнер.

Виçöдлö буржыка, кыçи артмö öктасыс 100 вылö öктiгөн. (Öктан лыд дiнö вескыдларас сөдтöма кык нолөн).

271. Кöждыс весалан машина (тријер) 1 часөн весалö 250 кiлограмм кöждыс. Кымын тонна да кiлограмм сiјö вермас весавны 10 часөн?

$$250 \text{ кг} \times 10 = 2.500 \text{ кг} = 2 \text{ т. да } 500 \text{ кг}$$

272.	$18 \times 10 =$	$230 \times 10 =$	$460 \times 100 =$
	$37 \times 10 =$	$460 \times 10 =$	$830 \times 100 =$
	$24 \times 100 =$	$3900 \times 10 =$	$4700 \times 100 =$
	$93 \times 100 =$	$4500 \times 10 =$	$9300 \times 100 =$

Кыкпаса лыд вылө өктөм.

273. Колхозын 37 вөв. Вөв виқомыг быд вөлыг мынтисны 1 шайт да 25 урөн. Уна-ө сөм мынтисны став вөвсө виқомыг?

Тани лоө 1 ш. да 25 урсө бостны 37-ыг, мөдногөн-кө— 125 (1 ш. да 25 ур = 125 ур) бостны торпөн 3 даг пөв да 7-ыг.

$$\begin{array}{r}
 \times 125 \\
 37 \\
 \hline
 875 \text{ (I өктас)} \\
 + 375 \text{ (II өктас)} \\
 \hline
 4625 \text{ ур} = 46 \text{ ш. да } 25 \text{ ур (өтүрүлө өктас)}
 \end{array}$$

Позө төдмавны і мөдногөн: војдөр артавны унао колө мынтыны 30 вөлыг, сесса 7 вөлыг. Бөрвылас, өктасјассө отлаалам-да, сјјө-жө 46 ш. да 25 ур артмас.

274. Му куқта 48 метр, пастаыс 23 метр. Ыжыд-ө лоө му площадыс?

Муыс нолнан боксаыс пощөма. Арталөј, куқ-ө лоө пощөс куқтаыс?

275. Оти му 24 метр куқа да 22 метр паста; мөд му 36 метр куқа да 15 метр паста. Код муыс ыжыджык? Унаөн-ө ыжыд?

276. Нига листбокын 37 виқ, быд виғын 29 шыпас. Кымын шыпас нига листбокын?

277.	$368 \times 39 =$	$1.367 \times 37 =$	$408 \times 49 =$
	$476 \times 47 =$	$3.459 \times 48 =$	$5.009 \times 63 =$
	$593 \times 53 =$	$4.578 \times 59 =$	$8.400 \times 87 =$
	$784 \times 78 =$	$43.427 \times 85 =$	$92.000 \times 96 =$
	$325 \times 26 =$	$28.324 \times 37 =$	$87.300 \times 45 =$

Кујимпаса лыд вылө өктөм.

278. Колхозын вөлі көчөмө суөн 126 гектар. Быд гектарыс воіс 836 кілограмм Һаң. Кымын тонна, центҺер да кілограмм су чукөртісны колхозын?

Тані колө 836 боетны 126 пөв, мөднөгөн-кө шуны: 836 өктыны војдөр 6 вылө, сесса 20 вылө, бөрыннас 100 вылө.

Гіжам өктөмсө:	×	836	
		126	
өктөм 6 jedinica вылө		5116	(I өктас)
өктөм 2 das вылө	+	1672	(II өктас)
өктөм 1 со вылө		836	(III өктас)
		105336	кг (өтүвја өктас)

Мыј вөсна II өктасас мі заводітім гіжны dasјас местаө.
 Мыј вөсна III өктасас мі заводітім гіжны сојас местаө?
 Лоө: колхозын чукөртөмөс 105.336 кг Һаң, мөднөгөн-кө: 105 тонна, 3 центҺер, 36 кг.

Проверітөј өктөмсө өктан да өктысөс местајаснас вежөмөн, мөднөгөн-кө: өктөј 126 × 836.

Кущөм лоө өктасыс?

279.	349 × 982 =	967 × 578 =
	456 × 738 =	345 × 543 =
	759 × 897 =	999 × 123 =

Өктан местаас пунктөј өктысјассө да вылпөв өктөј. Кущөмөс лоөны өктасыс?

280. Мажаса јепөө ыстісны вузөс:

Вузөс нім	д о н ы с		Л ы д	М ы ј д о н	
	шајт	ур		шајт	ур
Кучік сапөг.	24	35	145 гоз	?	?
Колоші (гырыс) . . .	3	45	217 "	?	?
Колоші (посны) . . .	2	85	263 "	?	?
Гынсапөг.	23	42	312 "	?	?
Ставыс.	—	—	—	?	?

Арталөј, мыј дон ыстісны вузөссө?

281.	$354 \times 168 =$	$869 \times 593 =$	$792 \times 657 =$
	$872 \times 473 =$	$898 \times 672 =$	$896 \times 497 =$
	$589 \times 692 =$	$768 \times 894 =$	$963 \times 574 =$
	$924 \times 276 =$	$675 \times 576 =$	$872 \times 876 =$
	$387 \times 593 =$	$869 \times 683 =$	$987 \times 789 =$
	$366 \times 895 =$	$932 \times 576 =$	$875 \times 694 =$

Нола лыдпасјас öктөм.

282. 40 дадө пөрөдөмәс 52 керјөн. Кымын кер пөрөдөмәс ставсө?

$$\begin{array}{r} \times 52 \\ 40 \\ \hline 2080 \text{ кер.} \end{array}$$

Öктысын једіңіцајас абуөс. Једіңіцајас вестас віч улас гіжам нољ. Öні 2 једіңіца öктам 4 дас вылө, лоө 8 дас. Гіжам сіјөс віч улө дасјас вестө. 5 дас öктам 4 дас вылө—лоө 2 сурс. Ставыс артмас: 2080.

283. Пружиннөј піңаөн поңө лунтырөн піңовтны 3 гектар му. Кымын гектар му поңө піңовтны 30 лунөн?

284. Вартанөн вартөм колта лејісны вартан машина пыр. Гылалі 49 грамм тус. Уна-ө һаң вошө вартанјасөн вартігөн 200 колтаыс?

$$\begin{array}{r} \times 49 \\ 200 \\ \hline 9800 \text{ гр} \end{array}$$

Öктысын једіңіцајас да дасјас абуөс, на местаын нољас сулалөны. Öктасын на вестө нољас-жө сувтөдалам. Öні 49-сө öктам 2 со вылө. 9 öктам 2 со вылө — лоас 18 со, мөдногөн-кө—сурс да 8 со; 8 сосө гіжам сојас улө, а 1 сурсө гіжлам бокө.

4 дас бөстам 2 соыс, лоас 8 сурс. да нөшта бокын гіжөм 1 сурс ем. Ставыс інө лоө 9 сурс. Гіжам сіјөс сурсјас местаө (һөлөд местаө вескыдкыввсаңыс). Öктасын мјан лоас 9.800. Сің-кө інө 200 колтаыс вартанөн вошө 9.800 гр һаң?

Арталој, уна-ө һаң вошө вартанөн вартігөн 300 колтаыҕ, 500 колтаыҕ, 900 колтаыҕ?

285.

$$\begin{array}{r} \times 45 \\ 10 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 450 \\ 10 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 450 \\ 100 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 37 \\ 20 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 37 \\ 200 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 112 \\ 40 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 707 \\ 100 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 707 \\ 200 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 707 \\ 300 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 25 \\ 1000 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 25 \\ 20000 \\ \hline ? \end{array}$$

286. Јамщікјас медагісны кыскавны һаң прістанҕаһ лавкаоҕ 20 урөн мешөкыҕ. Быд кыскөм најө кыскісны 6 мешөкөн.

Төлысөн најө кыскісны 100-ыҕ (100 телега).

Уна-ө сөм бостасны јамщікјас һаң кыскөмыҕ?

287. 1927/28 воын ССРС-ын колхозјаслөн вөлі көза му площад 900.000 гектар. 1930 воын колхозјаслөн көза площад соді 40 пөв. Кымын гектар көза площад вөлі колхозјаслөн 1930 воын?

288.	$42 \times 20 =$	$163 \times 60 =$	125×300
	$57 \times 30 =$	$482 \times 70 =$	476×200
	$96 \times 40 =$	$536 \times 90 =$	593×400
	$99 \times 80 =$	$968 \times 80 =$	678×900

289. Јолса колхоз һөбіс совхозыҕ 7 порспі. Быд порспі сулалө 7 шајт да 50 ур. Кымын шајт мынтіс колхоз порспіјаныҕ.

$$7 \text{ ш. } 50 \text{ ур.} = 750 \text{ ур.}$$

$$\begin{array}{r} \times 750 \\ 7 \\ \hline \end{array}$$

$$5250 \text{ ур.} = 52 \text{ ш. да } 50 \text{ ур.}$$

Оз ков вунöдны: ноль—сijö нөмтор. Лыдын jedи-ницајас местаын-кө сулалö ноль, сijö лоö, мыј лыдас jedи-ницајасыс абу. Сывöсна $0 \times 7 = 0$ — сijö зик öткоф, кыçi содтавы 7-ыс нөмтор.

$$0 + 0 + 0 + 0 + 0 + 0 + 0 = 0; \quad 0 \times 7 = 0$$

Кöф кымын ноль ми содталам, суммаыс пыр ноль лоö. Кöф кымыныс ми бостам ноль, öктасын пыр ноль лоö.

290. Арталöј, уна-ö ковмас мынтыны 5 порспыс, 3-ыс, 8-ыс, 9-ыс, быд порспи-кө сулалö 4 ш. да 80 ур?

291. Му кузта 200 метр. Пастаыс 9 метр. Ыжыд-ö лоö му площадыс?

$$\begin{array}{r} \times 200 \\ 9 \\ \hline 1800 \text{ кв. м.} \end{array}$$

Мыј вöсна тaјö öктасын jedи-ницајас да дасјас местаын лоöны нольјас?

$$\begin{array}{lll} 380 \times 6 = & 950 \times 9 = & 560 \times 5 = \\ 3800 \times 6 = & 9500 \times 9 = & 5600 \times 5 = \\ 38000 \times 6 = & 95000 \times 9 = & 56000 \times 5 = \end{array}$$

292. Лавкаын вузалисны чышјанјас 4 шaјт да 3 урөн. Уна-ö сöм колö мынтыны 3 чышјаныс? 7 чышјаныс?

$$4 \text{ ш. да } 3 \text{ ур} = 403 \text{ ур.}$$

$$\begin{array}{r} \times 403 \\ 3 \\ \hline \end{array}$$

$$1209 \text{ ур} = 12 \text{ ш. да } 09 \text{ ур.}$$

Мыј вöсна тaни дасјас местаас ноль сулалö?

Нол ӱктыс шӱрын.

293. Вылгортса јӱв вузалан артелӱ вӱлӱ ӱтувтчӱмаӱс 209 овмӱс. Быд овмӱс шӱркӱда лыддӱмӱн сетӱс во чӱжӱн 123 ведра јӱв. Кымын ведра јӱв сетӱсны ставсӱ?

Медым решӱтны тајӱ задачасӱ, 123 колӱ ӱктыны 209 былӱ.

$$\begin{array}{r}
 \times 123 \\
 \times 209 \\
 \hline
 \text{ӱктӱм 8 једӱница былӱ} \quad 1107 \text{ (I ӱктас)} \\
 \text{ӱктӱм 2 со былӱ} \quad + 246 \quad \text{(II ӱктас)} \\
 \hline
 25707 \text{ в. (ӱтүвја ӱктас)}
 \end{array}$$

294.	$327 \times 409 =$	$593 \times 706 =$
	$826 \times 308 =$	$829 \times 309 =$
	$409 \times 506 =$	$807 \times 908 =$
	$805 \times 707 =$	$908 \times 807 =$
	$707 \times 805 =$	$201 \times 102 =$
	$506 \times 409 =$	$102 \times 201 =$
	$307 \times 805 =$	$208 \times 403 =$

Нолјас ӱктан да ӱктыс помын.

295 Колхозын вӱлӱ 120 курӱг. Быд курӱг воӱн сетӱс 132 колкӱн. Кымын колк сетӱсны воӱн став курӱгыс ӱтлаын?

Медым решӱтны тајӱ задачасӱ, колӱ 132 ӱктыны 120 былӱ.

$$\begin{array}{r}
 \times 132 \\
 \times 120 \\
 \hline
 \text{ӱктӱм 20 једӱница былӱ} \quad 2640 \text{ (I ӱктас)} \\
 \text{ӱктӱм 1 со былӱ} \quad + 132 \quad \text{(II ӱктас)} \\
 \hline
 15840 \text{ к. (ӱтүвја ӱктас)}
 \end{array}$$

Мыҗла жеңиңцајас местаас воҗаа өктасас 0 (ноль) су-
лалө?

Вөліны-ө жеңиңцајас өктысын? Лоасны-ө најө өк-
тасын?

Мыҗла II өктассө ми заводитим гиҗны со улө?

296. Вернө-ө решитөма примерјасыс? Мыҗла бөрја при-
мерас II өктассө заводитөма гиҗны сурсјас улө?

$$\begin{array}{r} \times 12 \\ 7 \\ \hline 875 \\ + 875 \\ \hline 9625 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 125 \\ 770 \\ \hline 8750 \\ + 875 \\ \hline 96250 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 125 \\ 7700 \\ \hline 87500 \text{ (I өктас)} \\ + 875 \text{ (II өктас)} \\ \hline 962500 \text{ (өтүвја өктас)} \end{array}$$

Виөдлөј, кымын 0 (ноль) быд өтүвја өктасын, кымын
ноль вөлөма өктысјасын.

297. Совхозын 170 мөс. Быд мөс вочөжөн сетө
2.900 лигр јөв. Уна-ө јөв вочөжөн сетасны став мөскыс?
Тажө задачасө поҗө решитны таҗи.

Кымын ноль вөлі өктан помын? өктыг помын?

$$\begin{array}{r} \times 2900 \\ 170 \\ \hline 203 \text{ (I өктас)} \\ + 29 \text{ (II өктас)} \\ \hline 493000 \text{ л. (өтүвја өктас)} \end{array}$$

Кымын ноль лоі өктас помын?

298. Октаң да өктыг-кө помасөны нольјас вылө, өк-
төм вөчигөн најөс поҗө шыбытлыны, а өктөмсө вөчөм
бөрын өктас дінас содтыны сымда ноль, кымынөс шы-
бытлід.

299.	$4300 \times 120 =$	$12000 \times 350 =$
	$120 \times 4300 =$	$350 \times 12000 =$
	$5700 \times 400 =$	$1200 \times 3500 =$
	$400 \times 5700 =$	$3500 \times 120 =$
	$8000 \times 600 =$	$8700 \times 780 =$

ПЛОЩАДЬ МЕРАЖАС.

300. Вескыдһолпелөса му куҗта 200 метр, паҗтаыс 50 метр.

Гіжлаалөј му план. Масштабыс: 1 чом паҗта кост җетрафаныд лоө 10 м пыдди.

Арталөј, ыжыд-ө лоө площадь тајө мулөн кв. метрөн?

Лөсөдөј тајө масштаб серти-жө мөд му план, куҗтаыс сылөн 125 метр, паҗтаыс 80 метр.

Арталөј сылыс площадьсө.

Гіжлаалөј план 100 метр куҗа бокјаса кв. мулыс.

Арталөј сылыс площадьсө.

Тајө кујманнан муыс öтыждаос абу площадь сертиыс?

10.000 кв. метрыс лоө 1 гентар.

301. Вескыдһолпелөса му куҗта 500 метр, паҗтаыс 400 метр. Ыжыд-ө лоө му площадьыс?

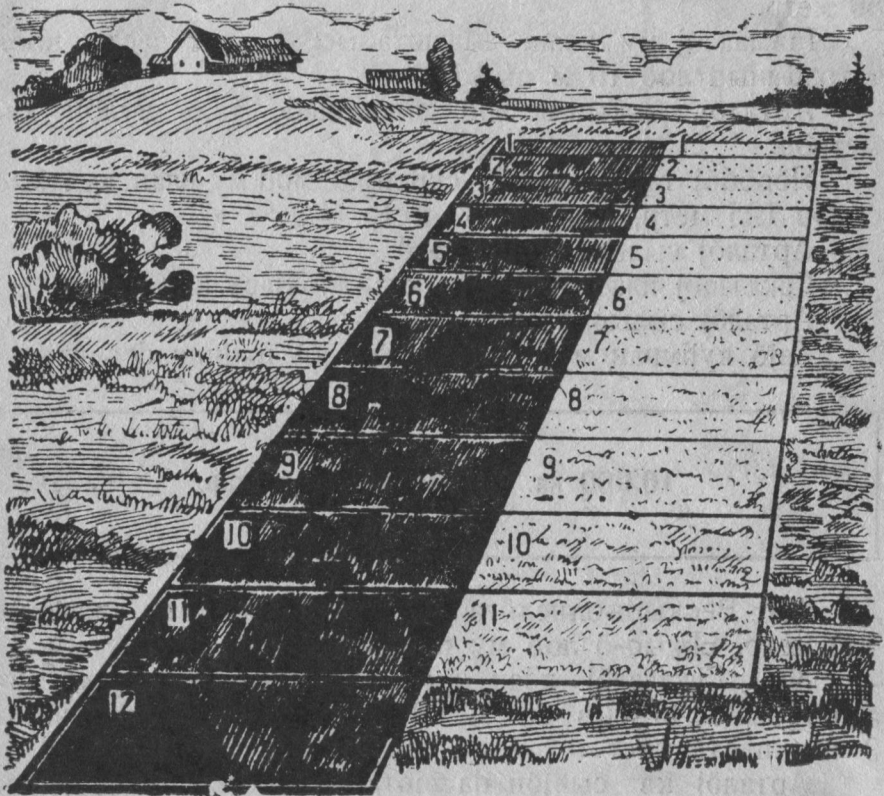
302. Гіжлаалөј план кык вескыдһолпелөса мулыс:
а) $60 \text{ сыв} \times 40 \text{ сыв}$ да б) $80 \text{ сыв} \times 30 \text{ сыв}$. Масштабыс: 2 чом паҗта кост җетрафад лоө 10 сыв пыдди.

Арталөј кв. сывјөн да висталөј, код му площадьыс ыжыджык?

2.400 кв. сыв лоө дегетина.

Гектарын пөшти 2.200 кв. сыв.

303. Кымын кв. сыв вилö гектар ичотжык десетинаыс? Виçодөлөј 16-д сер. вилö, кымын отыжда тор вилö жүкөма десетина? Кымын сещом торыс гектарын?

десетина.

16-д серпас.

Гектар.

Гектар ичотжык десетинаыс десетина даскыкбд жүкөн ыждаыс.

ТОДМАЛОМ ТОРЈАС ВИЛÖ ЗАДАЧАЈАС.

304.	$32 \times 21 =$	$21 \times 32 =$	$322 \times 331 =$
	$88 \times 11 =$	$11 \times 88 =$	$213 \times 312 =$
	$888 \times 111 =$	$111 \times 888 =$	$331 \times 222 =$
	$222 \times 333 =$	$333 \times 222 =$	$999 \times 111 =$

$$\begin{array}{l} 331 \times 322 = \\ 312 \times 213 = \\ 222 \times 331 = \\ 111 \times 999 = \end{array} \quad \begin{array}{l} 436 \times 569 = \\ 678 \times 379 = \\ 455 \times 866 = \\ 596 \times 478 = \end{array}$$

305.

$$\begin{array}{r} \times 1245 \\ 451 \\ \hline 1245 \\ + 6225 \\ 4980 \\ \hline 561.495 \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 1245 \\ 3401 \\ \hline 1245 \\ + 4980 \\ 3735 \\ \hline 4.234.345 \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 1245 \\ 3001 \\ \hline 1245 \\ \times 3735 \\ \hline 3736245 \end{array}$$

Өктан местаас пуктөй өктыссө да выльпөв өктөй.

306.

$$\begin{array}{r} \times 387 \\ 121 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 387 \\ 1211 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 387 \\ 1201 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 387 \\ 1001 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 387 \\ 1210 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 121 \\ 387 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 1211 \\ 387 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 1201 \\ 387 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + 1001 \\ 387 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 1210 \\ 387 \\ \hline ? \end{array}$$

307.

$$\begin{array}{r} \times 1919 \\ 1010 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 1010 \\ 1919 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 3232 \\ 3030 \\ \hline ? \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 3030 \\ 3232 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 3300 \\ 3300 \\ \hline ? \end{array}$$

308.

$$\begin{array}{r} \times 2222 \\ 18 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 2222 \\ 108 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 2222 \\ 1008 \\ \hline ? \end{array} \quad \begin{array}{r} \times 2222 \\ 10008 \\ \hline ? \end{array}$$

Өктан местаас пуктөй өктыссө да выльпөв өктөй.

309.	5 шајт 0,5 ур × 203	5 шајт 50 ур × 203	80 шајт 60 ур × 506
	_____	_____	_____
	?	?	?
310.	× 909 7071	× 7071 909	× 8018 304
	_____	_____	_____
	?	?	?
311.	× 232 20	× 232 200	× 2320 2000
	_____	_____	_____
	?	?	?

312. Арталөј рөскөд РІК-лыс школајас вылө.

Гижанторјас да нигајас вылө сетөма быд велөдчыслы 1 ш. да 25 урөн. Став велөдчысыс 965 морт	?
25 парта нөбөма 10 шајтөн	?
7 доска „ 12 „	?
2 шкаф „ 22 „	?
3 шөтки „ 9 „	?
Газет да журнал сузөдөма 14 школалы 5 шајтөн школа вылө.	?
Посні рөскөдјас вылө сетөма 14 школалы 10 шајтөн	?
<hr/>	
Ставыс	?

313. Гырыс скөт бурдөдөмыс бостөны 35 урөн, а посні скөт бурдөдөмыс 15 урөн. Кымын шајт воас скөт бурдөдөмыс вогөгөрөн, гырыс скөтсө-кө ваядласны 1.204 јур, а поснісө—2.017 јур?

314. Кык вің пуктөм сувтіс 17 шајт да 50 урөн гектарыс. Уна-ө сувтіс ставыс, өтї віңыс-кө 400 метр куға да 125 метр паста, мөдыс—250 метр куға да 120 метр паста?

315. Ніжнөј-Новгородын 1931-д воын воссас автомобил вөчан завод. Быд лун сїјө кутас леңны 420 автомобилөн. Кымын автомобил пондасны вөчны быд төлысын? быд воын?

316. 1931-д воын Уралын воссас Магнітогорскөј завод. Сїјө пондас быд төлысын сетны 208.333 тонна чугун. Кымын тонна чугун сетас воён?

ЛУКӦМ.

317. Ӧтлааститам кык задача:

I задача: Јепоӧ вузӧс вайӧмыс кујим јамщиклы мынтисны 2 шайтӧн. Кымын шайт мынтисны кујимнаныслы?

Тайӧ задачыс решайтчысӧ, ми тӧдам-нын, ӧктӧмӧн.

$$2 \text{ ш.} \times 3 = 6 \text{ шайт.}$$

Кујим јамщиклы кыскасӧмыс мынтисны 6 шайт.

II задача. Кујим јамщиклы вузӧс вайӧмыс мынтисны 6 шайт. Јамщикјасыс сӧмсӧ јукисны аскостаныс ӧтмындаӧн. Кымын шайтӧн воис быд јамщиклы?

Медем решитны тайӧ задачасӧ, 6 шайтсӧ колӧ јукны ӧтыжда 3 пельӧ. Лоӧ 2 шайтӧн быд пельын. Сиг-кӧ, быд јамщиклы воис 2 шайтӧн.

Тайӧ мӧд задачасӧ ми решитим јукӧмӧн.

Јукӧм гиҗсӧ со кыҗи:

$$6 \text{ ш.} : 3 = 2 \text{ шайт.}$$

Лыдчысӧ: 6 шайт јукам 3 пельӧ—лоӧ 2 шайт. : (кык чут) пас шусӧ јукан пасӧн. Вернӧ о ми вӧчим јукӧмсӧ, поӧ провѣритны ӧктӧмӧн: $2 \text{ ш.} \times 3 = 6$. А ми тӧдам, 3 јамщик збылыс 6 шайт бостисны.

Лыдыс, кодӧс ми јукам, шусӧ јуканӧн; код вылӧ јукам, сижӧ лоӧ јукысӧн; мыј артмас јукӧм бӧрын, сижӧ шусӧ јукасӧн.

$$\begin{array}{ccc} 6 \text{ шайт} & : & 3 & = & 2 \text{ шайт} \\ \text{(јукам)} & & \text{(јукыс)} & & \text{(јукас).} \end{array}$$

318. Арталӧј да јуасан пасјас местаас гиҗкӧј мыј колӧ.

$9 : 3 = 3$	$21 : 3 = ?$	$3 \times 3 = 9$	$? \times 3 = 21$
$12 : 3 = 4$	$24 : 3 = ?$	$4 \times 3 = 12$	$? \times 3 = 24$
$15 : 3 = ?$	$27 : 3 = ?$	$? \times 3 = 15$	$? \times 3 = 27$
$18 : 3 = ?$	$30 : 3 = ?$	$? \times 3 = 18$	$? \times 3 = 30$

Ӧтпаса лыд вылӧ јуклӧм.

§ 319. Тѣма сиктса колхозникјаслӧн 56 гектар му. Медым сижӧс уҗавны 8 вежаӧн, најӧ став мусӧ јукисны 8 пельӧ. Кымын гектара лои быд му?

Медым решитны тајо задачасо, 56 гасо колө јукны 8 пелө. Колө корсны сешом лыд, кодос мед октам 8 выло да лоо 56. Виждолам Пифагор таблица выло. Сени 8-д столбечас 56-ыс сулалө 7-д виждокд крестасанинын. Сиз-кө инө 56-ыс лоо, кор ми 8-сө бостам 7-ыс. Почо сјос гижны: $56 = 8 \times 7$. А та серти ми зев кокниа јукомто вочам: 56 га.: $8 = 7$ га.

Быд му лоо 7 га.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2	4	6	8	10	12	14	16	18
3	6	9	12	15	18	21	24	27
4	8	12	16	20	24	28	32	36
5	10	15	20	25	30	35	40	45
6	12	18	24	30	36	42	48	54
7	14	21	28	35	42	49	56	53
8	16	24	32	40	48	56	64	72
9	18	27	36	45	54	63	72	81

Кызј јуклигөн пөлузјтчыны Пифагор таблицаон.

320. 6 литр карасиныс мынгөма 54 ур. Пифагор таблица серти корсөј унао сулалө 1 литр карасин.

321. Быд гектар муыс воис 9 центнер су. Кымын гектар вөли көзөма, став нааныс-кө чукөрмис 45 центнер? 72 центнер? 63 центнер?

322. Корсөј Пифагор таблица серти унао лоо:

$54 : 6 =$	$63 : 7 =$	$82 : 8 =$
$9 \times 6 =$	$9 \times 7 =$	$9 \times 8 =$
$48 : 6 =$	$56 : 7 =$	$32 : 8 =$
$8 \times 6 =$	$7 \times 8 =$	$4 \times 8 =$
$54 : 9 =$	$49 : 7 =$	$72 : 9 =$
$6 \times 9 =$	$7 \times 7 =$	$8 \times 9 =$
$48 : 8 =$	$56 : 8 =$	$32 : 4 =$
$6 \times 8 =$	$7 \times 8 =$	$8 \times 4 =$

323. Јукөм гижөмөн вөчөны јешщө со кызі:

$$\begin{array}{r|l}
 64 & 4 \\
 \hline
 4 & 16 \text{ (јукас)} \\
 \hline
 24 & \\
 \hline
 24 & \\
 \hline
 \text{'' ''} &
 \end{array}$$

324. Јукөј таңи гижөмөн:

$32 : 2 = ?$	$96 : 8 = ?$	$48 : 3 = ?$
$76 : 4 = ?$	$68 : 4 = ?$	$75 : 5 = ?$
$52 : 2 = ?$	$65 : 5 = ?$	
$42 : 3 = ?$	$98 : 7 = ?$	

325. Керка лептөмыс 3 щупсыслы мынтисны 306 шајт. Кымын шајтөн воис быд щупсыслы, сөмсө-кө најө јукисны өтмындаөн?

$$\begin{array}{ccc}
 306 & : & 3 = 102 \text{ шајт.} \\
 \text{(јукан)} & & \text{(јукыс)} \quad \text{(јукас)}
 \end{array}$$

Кымым со јуканын? Кымын со јукасын? Кымын дас јуканын? Кымын дас јукасын? Кымын једіңица јуканын? Кымын једіңица јукасын?

Мыј вөсна дасјас местаө тани сувтөдөма 0 (ноль)?
Проверитөј јукөмсө өктөмөн.

$$\begin{array}{lll}
 326. & 408 : 2 = & 609 : 3 = & 408 : 4 = \\
 & 604 : 2 = & 609 : 3 = & 804 : 4 = \\
 & 806 : 2 = & 903 : 3 = & 505 : 5 =
 \end{array}$$

327. Вузасыс вузалис газет 5 шајт да 15 ур дон. Кымын газет сижө вузалис, 1 газетис-кө сулалө 5 ур?

$$\begin{array}{r|l}
 5 \text{ ш. да } 15 \text{ ур} = 515 \text{ ур.} & 515 \\
 \hline
 & 5 \\
 \hline
 & "15 \\
 \hline
 & 15 \\
 \hline
 & ""
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r|l}
 & 5 \\
 \hline
 & 103 \text{ г.} \\
 \hline
 & \\
 \hline
 & \\
 \hline
 & ""
 \end{array}$$

Ем абу тани жукасын дасјас? Мыј ми гижим жукасо дасјас местаас? Мыјла дасјас местаас шук колө нолсо гижны? Проверитөј јукөмсө өктөмөн.

328. Селегатлы сјезд вылө мунны сетисны 9 шајт да 45 ур сөм. Быд километрыс сижө мынтысис 9 урөн. Кымын километр вылө тырмис сълөн прогоннөј сөм.

329. Селсовет вузалис 5 шајта зајом облигација 14.035 шајт дон. Кымын облигација сижө вузалис?

$$\begin{array}{lll}
 330. & 812 : 4 = & 2.142 : 6 = & 6.354 : 8 = \\
 & 936 : 9 = & 2.472 : 8 = & 5.481 : 9 = \\
 & 642 : 6 = & 3.654 : 6 = & 4.236 : 6 =
 \end{array}$$

Проверитөј јукөмсө өктөмөн.

$$\begin{array}{r|l}
 331. & 8072 \\
 \hline
 & 8 & 2018 \\
 \hline
 & "07 \\
 \hline
 & 4 \\
 \hline
 & "32 \\
 \hline
 & 32 \\
 \hline
 & ""
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r|l}
 & 3018 \\
 \hline
 & 3 & 1006 \\
 \hline
 & "018 \\
 \hline
 & 18 \\
 \hline
 & ""
 \end{array}$$

Висталөј, мыјла тајө жукасјасын дас пыдди да со пыдди нолјас пунктөма.

Проверитөј јукөмсө өктөмөн.

332. $4.036 : 4 =$
 $6.027 : 3 =$
 $5.045 : 5 =$
 $9.024 : 3 =$

$6.018 : 2 =$
 $8.072 : 8 =$
 $4.032 : 4 =$
 $6.012 : 3 =$

333. Велодчанторјас һөбны 4 школалы сетісны 480 шајт. Кымын шајтөн воіс быд школалы, сөмсө-кө најө јукісны өтмындаөн?

Кымын со јуканын? Кымын со лоө јукасын? Кымын да с јуканын? Кымын да с лоө јукасын? Кымын једіңіца јуканын? Кымын једіңіца лоө јукасын?

$480 \text{ ш.} : 4 = 120 \text{ шајт.}$

Мыјла јукасын једіңіцајас местаын лоі нол?

Проверітөј јукөмсө өктөмөн.

Кушөм лыд ескө лоі јукасын, помас-кө нолсө егө сувтөдөј? Кушөм лыд ескө секі артміс өктөмөн проверітөм бөрын?

Вөчөј тајө јукөмсө асныд. Колас оз тіјан коласыс?

334.
$$\begin{array}{r|l} 9183 & 9 \\ - 9 & 1020 \\ \hline & 18 \\ - 18 & \\ \hline & 3 \end{array}$$

Мыјла јукасын једіңіцајас местаө лоі гіжны нол? Кызі тајө јукөмсө проверітны өктөмөн?

335. Јукөј өктан таблиця серғі со кушөм лыдјас:

$47 : 8 =$ $44 : 8 =$ $43 : 8 =$ $42 : 8 =$ $41 : 8 =$
 $56 : 8 =$ $55 : 8 =$ $54 : 8 =$ $53 : 8 =$ $52 : 8 =$

336. Кык гектар му вылө өтмындаөн көзісны 48 кг турун көјдыс. Кымын кг көјдыс көзісны быд гектар вылө?

$48 \text{ кг} : 2 = ?$

Тані јукөмсө лоө вөчны со кызі:

Воддор жукам 4 дас кг 2 пельо—лоас 2 дас кг. Сесса 8 кг жукам 2 пельо—лоас 4 кг. 2 дас кг да 4 кг—лоас 24 кг. Сиң-кө инө:

$$48 \text{ кг} : 2 = 24 \text{ кг.}$$

Быд гектар вылө көзісны 24 кг турун көјдыс.

Кымын дас вөлі јуканас? Кымын дас лоі јукасын? Кымын једіңица вөлі јуканас? Кымын једіңица лоі јука- сас?

337. 4 гектар му вылө отмындаон көзісны 64 кг ту- рун көјдыс. Кымын кг турун көјдыс көзісны быд гектар вылө?

$$64 \text{ кг} : 4 = ? \quad \begin{array}{r|l} 64 & 4 \\ -4 & 16 \text{ кг.} \\ \hline 24 & \\ -24 & \\ \hline \dots & \end{array}$$

6 дас жукам 4 пельо—лоө 1 дас, да 2 дас колө. Гіжам 1 дассө јукасас. Колас 2 дассө бергөдам једіңи- цајасө—лоас 20 једіңица. Содтам сы дінө 4 једіңица— лоас 24 једіңица. 24-сө жукам 4 пельо—лоө 6. Гіжам сіјөс јукасас једіңицајас местаө.

Быд гектар му вылө көзісны 16 кг турун көјдыс.

338. 4 изтөг пачка сулалө 60 ур. Дона-ө сулалө 1 из- төг пачка?

Проверітөј өктөмөн вернө-ө вөчөма јукөмсө.

$$\begin{array}{r|l} 60 & 4 \\ -4 & 15 \text{ ур.} \\ \hline 20 & \\ -20 & \\ \hline \dots & \end{array}$$

339. 4 гектар муыс воіс докод:

3 вежаөн ужалігөн	4 вежаөн ужалігөн	5 вежаөн ужалігөн
348 шайт	564 шайт	1016 шайт.

Бжыд-ө докод воіс 1 гектар муыс 3 вежаөн ужа- лігөн.

Лоас оз тајо жукасын соыс? Мыла оз ло?

$$\begin{array}{r|l}
 348 \text{ ш.} & 4 \\
 \hline
 32 & 87 \text{ ш.} \\
 \hline
 "28 & \\
 28 & \\
 \hline
 "" &
 \end{array}$$

Кујимсоё војдор бергөдәм дасјас вылө. Ставыс лоө 34 дас. Жукам сјөс 4 пельө. Жукасын лоө 8 дас, да 2 дас јешщө колө. 2 дассө бергөдәм једіницајасө—лоө 20. да нөшта 8 једіница ем—лоө 28 једіница. 28-сө жукам 4 пельө—лоас 7. Сің-кө, гектар муыс 3 вежаөн ужалігөн воө докод 87 шајт.

Проверітөј өктөмөн, лучкі-ө вөчөма јукөмсө.

Өні арталөј, ыжыд-ө докод воас 1 гектарыс вөтвежаөн ужалігөн?

Лооны-ө жукасын сурсјас?

$$\begin{array}{r|l}
 1016 \text{ ш.} & 4 \\
 \hline
 8 & 254 \text{ ш.} \\
 \hline
 "21 & \\
 20 & \\
 \hline
 "16 & \\
 16 & \\
 \hline
 "" &
 \end{array}$$

Кыці тајө јукөмсө вөчөма?

Проверітөј өктөмөн вернө-ө јукөмсө вөчөма.

Арталөј, ыжыд-ө докод воас 1 га муыс 4 вежаөн вө-фитөмыс?

340.	498 : 6 =	476 : 7 =
	584 : 8 =	352 : 4 =
	666 : 9 =	774 : 9 =
	375 : 5 =	952 : 7 =
	1.602 : 6 =	1.673 : 7 =
	2.688 : 7 =	2.952 : 8 =
	3.856 : 8 =	2.754 : 6 =
	5.157 : 9 =	5.922 : 9 =

341. 8 гектар му вылыс воіс 416 центнер зөр. Кымын центнер зөр чукөртісны 5 гектарыс?

342. 3 морт 1 лунөн көқан машинаөн көқісны 24 гектар му. Кымын морт өті лунөн машинаөн көқасны 56 гектар му?

343. Колхозлы өтувја карта стрөитны 5 во кешлө уждісны 1500 шәт сөм. Кымын шәптөн во колхозлы лөө мынтыны ужјөзсө, быд во-кө сіјө пондас мынтыны өтмындаөн?

$$\begin{array}{r|l} 1500 \text{ ш.} & 5 \\ \hline 15 & 300 \text{ ш.} \\ \hline \text{""}00 & \end{array}$$

Мыј вөсна јукас помас сулалө 2 ноль?

Проверітөј өктөмөн, вернө-ө јукөмсө вөчөма.

344. $3.600 : 6 =$ $8.100 : 9 =$ $54.000 : 6 =$
 $5.400 : 9 =$ $4.900 : 7 =$ $72.000 : 8 =$

345.
$$\begin{array}{r|l} 8012 & 3 \\ \hline 6 & 2670 \\ \hline 20 & \\ \hline 18 & \\ \hline \text{""}21 & \\ \hline 21 & \\ \hline \text{""}2 & \end{array}$$

Јукан помын абу ноль. Мыј вөсна-нө ноль лөі јукас помын?

Проверітөј јукөмсө өктөмөн.

346. $5.622 : 1 =$ $8.658 : 9 =$
 $5.184 : 6 =$ $6.243 : 8 =$
 $2.667 : 7 =$ $3.454 : 5 =$

Проверітөј јукөмсө өктөмөн.

Кыкпаса лыд вылө јукөм.

347. Кымын дас 50-ын? 80-ын? 70-ын? 40-ын? 90-ын?
 Кымын дас да једіңіца 82-ын? 95-ын? 53-ын? 87-ын?
 36-ын? 37-ын? 64-ын?

348.	$60 : 20 = 3$	349.	$50 : 20 = ?$
	$71 : 20 = 3$	da kölä 11	$57 : 20 = ?$
	$80 : 20 = ?$		$63 : 20 = ?$
	$82 : 20 = ?$		$79 : 20 = ?$
	$72 : 30 = ?$		$99 : 30 = ?$

350.	$150 : 30 = 5$	$120 : 30 = ?$
	$167 : 30 = 5$	da kölä 17
	$180 : 30 = ?$	$125 : 30 = ?$
	$181 : 30 = ?$	$140 : 30 = ?$
		$170 : 30 = ?$

351. 21 кв. м жоқ красітөмыс мынтісны 84 шайт Уна-ө сувтіс 1 кв. м. красітөм?

84 ш.	:	21	=	?
(жукан)		(жукас)		(жукас)

Арталөј өктөмөн, поңө оз жукасө пуктыны 2? 3? 5?
Адзам, мыј 84 ш. : 21 = 4 ш.

352.	$63 : 21 =$	$96 : 32 =$	$60 : 15 =$	$84 : 22$
	$88 : 22 =$	$99 : 33 =$	$90 : 15 =$	$96 : 33$

353. Ростов карын 1930-d воын вогсіс муужалан машинајас вөчан завод (Гельмашстрој). Сіјө быд во кутас вөчны тракторөн ужалан 108 сурс плуг (сымындаон-жө трактор піңа, вөлөн куртан машина да телега). Арталөј, кымын тракторөн ужалан плуг сіјө кутас вөчны 1 төлысөн?

$$108 : 12 = ?$$

1 со јукны 12 вылө сіңі, медем жукасын лооны со-јас, оз поң. Сојас жукасын оз лоны.

10 дас јукны 12 вылө сіңі, медем жукасын лооны дасјас, оз поң. дасјас жукасын оз лоны. Лооны сөмын једіңіцајас. Кымын једіңіца-нө лоө жукасын? Жукасын колө лоны сымда једіңіцалы, медем сымындаыс 12 бос-тан да лоө 108.

Тырмыһон-ө лоо бостны жукасын 2? Еща: 12×2 лоо сөмын 24.

Поңо оз бостны 4? Еща. Мыјла?

Бостам 7. Шогмө оз? Мыјла оз?

Бостам 9. Өктам 12-сө 9 выло. Лоо 108.

Сиң-кө инө: 108 с. п.: $12 = 9$ с. п.

Гельмашстројын пондасны вөчны быд төлыгын 9 сурс тракторнөј плуг.

$$\begin{array}{r}
 354. \quad 256 : 8 = \quad 312 : 39 = \\
 \quad 256 : 32 = \quad 544 : 68 = \\
 \quad 399 : 57 = \quad 581 : 83 = \\
 \quad 897 : 93 = \quad 581 : 7 = \\
 \quad 246 : 6 = \quad 325 : 25 =
 \end{array}$$

355. Кымын дас 325-ын? 678-ын? 935-ын? 487-ын?

356. Өдөк грездын һөбісны зајом облигація 76 шайт да 50 ур дон. Грездас 30 овмөс. Кымын шайт дон облигація воас быд овмөс выло, жукасны-кө најөс өтмындаһн? 76 ш. да 50 ур = 7650 ур.

$$\begin{array}{r}
 \underline{7650} \quad | \quad 30 \\
 \underline{60} \quad | \quad 255 \text{ ур} = 2 \text{ ш. да } 55 \text{ ур.} \\
 \underline{165} \\
 \underline{150} \\
 \underline{150} \\
 \underline{150} \\
 \text{.....}
 \end{array}$$

Проверитөј жүкөмсө өктөмөн.

357. Пилитчысјас кер пилитөмыс бостисны 13 шайт да 68 ур. Быд керјыс налы мынтисны 36 урөн. Кымын кер најө пилитисны?

13 ш. да 68 ур = 1398 ур

$$\begin{array}{r}
 \underline{1368} \quad | \quad 36 \\
 \underline{108} \quad | \quad 38 \text{ к.} \\
 \underline{288} \\
 \underline{288} \\
 \text{.....}
 \end{array}$$

Проверитөј жүкөмсө өктөмөн.

358.	225 : 15 =	4.941 : 61 =
	5.184 : 72 =	8.712 : 99 =
	2.331 : 37 =	2.331 : 63 =
	2.795 : 43 =	6.272 : 98 =
	6.636 : 78 =	6.636 : 64 =

359. Колхозын 58 соҗыг. 1928/29-d воын став доко-
дыс колхозлөн вөлі 28.884 шајт. 1929/30-d воын колхозлы
воис докод 47.038 шајт. Кымын шајт вылө codi докодыс
1 соҗыг вылө, соҗыг лыдыс-кө ез вежсы?

360.	3.996 : 12 =	25.701 : 39 =
	5.325 : 15 =	93.023 : 97 =
	6.462 : 18 =	60.702 : 67 =
	49.560 : 84 =	58.412 : 68 =
	42.756 : 84 =	47.613 : 59 =
	420.756 : 84 =	760.665 : 95 =

Кујимпаса лыд вылө јукөм.

361. Кымын со 800-ын? 600-ын? 400-ын?

362. Кымын со 1000-ын? 2000-ын? 3000-ын? 8000-ын?
4400-ын?

363. Кымын со да даc 1240-ын? 6440-ын? 7900?

364. Төлөдчан машина төлөдіс 1 часөн 432 кілограмм
һаң. Кымын час лоө сылы төлөдны 2.160 кілограмм
һаң?

$$2160 \text{ кг} : 331 \text{ кг} = 5.$$

365.	492 : 123	615 : 123 =
	3.504 : 876	6.936 : 867 =
	4.365 : 485	1.284 : 321 =

Проверігөј јукөмсө өктөмөн.

366. 1927/28-d воын ССРС гумага вөчан фабрикајас
вөчисны 316 сурс тонна гумага. 1932/33-d воын арталөма
вөчны 948 тонна. Кымын пөв codö гумага вөчөм вт
воон?

367. Өтүвја муужалом РСФСР-ын.

Кушом өтүвтчөм	Кымын өтүвтчөм відлалөма	Уна-ө му өтүвтчөм- јасын (гектарон)
Коммуна	255	70.125
Артель	899	103.385
Товаришество	490	54.880

Кымын гектар му воө шөркода лыдчөмөн 1 коммуна вылө? 1 артель вылө? 1 товаришество вылө?

368. 1928/29-д воын 346 1 ст. школаын Коми областын вөлі 16.608 велөдчыс. Кымын велөдчыс вөлөма шөркода лыдчөмөн быд школаын?

$$\begin{array}{ll}
 369. & 37.596 : 964 = & 27.075 : 475 = \\
 & 85.632 : 892 = & 74.334 : 953 = \\
 & 65.072 : 784 = & 87.009 : 897 = \\
 & 45.312 : 768 = & 50.475 : 673 =
 \end{array}$$

$$\begin{array}{lll}
 370. & 54.880 : 112 = & 70.125 : 275 = & 103.385 : 115 = \\
 & 3.411 : 379 = & 31.968 : 864 = & 323.244 : 369 = \\
 & 3.736 : 467 = & 36.342 : 673 = & 506.664 : 558 = \\
 & 7.398 : 822 = & 50.048 : 736 = & 516.186 : 594 = \\
 & 7.352 : 919 = & 81.498 : 867 = & 763.752 : 789 =
 \end{array}$$

Сөкыдзык торјас јукөмын.

371. Сөкыдзык торјасөн јукөмын лооны, кор јукасын шөрас лбө помас ноль.

$$\begin{array}{r|l}
 14385 & 137 \\
 \hline
 137 & 105 \\
 \hline
 ""685 & \\
 \hline
 685 & \\
 \hline
 """" &
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r|l}
 21620 & 47 \\
 \hline
 188 & 460 \\
 \hline
 ""282 & \\
 \hline
 282 & \\
 \hline
 """" &
 \end{array}$$

Өшiбкaжас вермасны лоны сöмын термасöмла, ду-
майттöг ужалöмла. Воцца примерас, жүкöсас, вунöдам-кө
нольсö сувтöдны, 105 пыдди мијан лоö сöмын 15, мөд при-
мерас 460 пыдди—46.

$$372. \quad 269.808 : 876 = 221.122 : 437 = 296.262 : 327 =$$

$$269.808 : 308 = 352.611 : 579 = 296.262 : 906 =$$

373. Велөдчанторјас һөбны школалы сетисны 349
шајт да 92 ур. Велөдчыгыс 324 морт. Кымын шајтөн ви-
чисны быд велөдчыс вылө?

$$374. \quad \begin{array}{r|l} 463848 & 131 \\ \hline 462 & 2008 \text{ ш.} \\ \hline \text{""} & 1848 \\ \hline & 1848 \\ \hline \text{"""""""} & \end{array}$$

Мыј вöсна жукасас да-
јас да сојас местаас сув-
тöдöма нольјас?

$$375. \quad \begin{array}{ll} 81.991 : 221 = & 244.755 : 245 = \\ 81.991 : 371 = & 244.755 : 999 = \\ 6.755 : 307 = & 222.705 : 245 = \\ 66.154 : 22 = & 220.745 : 245 = \\ 66.154 : 3007 = & 247.135 : 307 = \\ 3.663 : 333 = & 29.785 : 37 = \\ 333.333 : 333 = & 247.135 : 805 = \end{array}$$

376. Вескыдһолпельöса градјөрлөн площадыс 43.740
кв. метр. Куытаыс 243 метр. Кымын метр пастаыс?

$$43.740 : 243 = ?$$

Тажö жүкөмсö војдөр асныд вöчөј. Сесса виçөдлөј кызі
тані жүкөма.

$$\begin{array}{r|l} 43740 & 243 \\ \hline 243 & 180 \\ \hline & 1944 \\ \hline & 1044 \\ \hline \text{"""""""} & \end{array} \quad \text{Проверитөј жүкөмсö öктөмөн.}$$

383. Јај медрегыд содö порслөн. Јај тырмытöм бы-
рöдöм могыс правітелство шуіс лөгöдны јај фабрікајас—
порс візан совхозјас. 1930/31-d воын совхозјасын лоö
350.000 порс. 1931/32-d воын порс лыд содö 7.000.000-öç.
Кымын пöв порс лыд содö 1931/32-d воын 1930/31 во
серті?

384. Комі областын 57.769.986 гектар му. Візму улын
386.241 га, вөр улын 29.989.920 га. Мукöдыс вöчтöм му.
Кымын гектар вöчтöм му?

385. ССРС-са 1 ст. школајасын 1929/30-d воын вöлі
11.636 сурс велöдчыс. 1930/31 воын кутасны велöдны
став челадсö 8 арöссаң 11 арöсöç. Сыпöнда велöдчыс
лыд содö 1929/30 вога велöдчысјас нөлöд јукөн мында.
Кымын велöдчыс лоö 1930/31-öд воын?

386. 1928/29 воын ССРС-ын велöдöма 2 мільон нө-
төivelöдчытöмгырыс јöзöс. 1929/30-d воын—5 сымында.
1930/31-d воын шуöма велöдны 1928/29 воын серті 9 пöв
унжык нөтөivelöдчытöм мортöс. Кымын нөтөivelöдчытöм
гырыс мортöс лоö велöдöма кујим воон?

387. 1929/30-d воын ССРС-ын вöлі 310.000 інжеңер да
технік. Вітвöса план тыртіг кежö шуöма велöдны сещöм
јöзсö 4 сымында. Кымын інжеңерöс да технікöс ковмас
велöдны содтöд важјас дінас?

388. Торјөн ужалыс крестаналы 1 гектар муыс воö
10 центңер һаң. Колхозлы 1 гектар му сетö тајö лыд
5-öд јукөн мында унжык. Уна-ö лишнöј һаң воас колхозлы
торја крестанінлы серті 150 гектарыс?

389. 1927/28-d воын ССРС-ын быд гектарыс шөр-
кода лыдöмөн бостлісны 7 центңер һаң, а 1932/33-d
воын, арталöмаöс, кутасны бостны 9 центңерөн. Уна-ö һаң
чукөрмыліс ССРС-ын 1927/28-d воын? Мыјда сіјö чукөр-
мас 1932/33-d воын? Кымын центңер һаң унжык чукөр-
мас мебөрја онас? (Колан лыдјассö бостöј воçа за-
дачајасыс).

390. 1930-d воын Комі областын вöлі 48.500 крес-
танскöј овмöс. Быд со овмöс пыс колхозö пырöмаöс
14 овмöс. Кымын овмöс пырöмаöс колхозö? Кымын овмöс
колтчöмаöс овны торјөн?

391. 1929-д воын Коми областын вөлі 50.200 га көза площадь. 1930-д воын көза площадьсө содтисны, быд со гектар вылө, codi 9 гектар. Ыжыд-ө лоі көза площадь-Коми муын?

392. 1929/30-д воын Коми областын лезома 3 миллион кубометр вөр, а 1932/33 воын шуома лезны 7 мында уна сыыс. Ыжыд-ө нажетка воас крестаналы вөр помыг-1932/33-д воын, 1929/30-д воын-кө најө бостисны 10 миллион шайт?

293. 1930-д воаа гожомын Комилеслы колө вөлі кылөдны 1.898.688 кубометр вөр. Юн 20-д лунөз кылөдома: лотовкаясөн 435.119 кубометр вөр, самосплавон—720.795 кубометр вөр, паракодясөн—74.552 кбм. Кымын кубометр вөр колөма вөлі јешцө кылөдтөм?

394. 1919 воын народнөј докод Россіјаын өті морт вылө вөлөма 104 шайт. 1930 воын, олөмыс јона бурмис-да, сiјө 2 мында codi. Ыжыд-ө народнөј докод воома быд морт вылө ССРС-ын 1930 воын?

395. Коммунист лыд XV да XVI сјездјас коласын codi 549.144 морт вылө. Вөлі 1.302.854 шлен.

Комсомол codi 529.150 морт вылө. Вөлі 2.466.000 шлен.

Пионерјас содисны 1.657.757 морт вылө. Вөліны 1.653.701 морт. Арталөј, кымын шлен вөлі быд организа-цијаын XVI сјезд кежө?

396. Арталөј, кымын шлен содома пролетариат организаціјасын XV да XVI сјездјас костын:

Организація нимјас	Вөлөма	Лоома
Профсојузјас	10.441.400 шль.	11.585.300 шль.
Осоавиахим	2.950.000 „	5.100.000 „
МОПР	3.631.000 „	4.015.096 „
Јентөдтөмјас	138.402 „	2.500.000 „

397. 1927/28 воын ССРС хімічesköј заводјасын вö-чöма мујас вынсöдавны 150000 т. суперфосфат. Вит во помасіг хімічesköј заводјас 22 пöv уна суперфосфат сe-тасны. Кымын тонна суперфосфат лоö витво помасіг?

398. 1929/30 воын машинно-тракторнöј станціјас ужалісны 2.340 сурс га му. Кымын мілльон да сурс га најö ужаласны 1932/33 воын, ужалан площадаыс-кö codö 13 пöv?

399. Выл трактор заводјас вит во помасіг кежлö пöндасны лезны 200.000 тракторöн во. Быд трактор воөн вермö ужавны 200 га му. Ыжыд-ö площада вермасны ужавны тајö став тракторыс öти воөн?

400. Витвoса план серті шуöма сужны промышлен-ностö медвоzza вонас 1.659.000.000 шайт, мöд вонас— 2.331.000.000 шайт. Збылвылас медвоzza вонас лоі су-јöма 1.734.000.000 шайт, мöд вонас— 3.923.000.000 шайт. Кымын шайт сужöма промышленностö кык воөн?

401. Государственнöј бјуджет ССРС-ын план серті витвoса воzza кык воын колö вöлі лоны 16.900.000 шайт. Збылвылас 1928/29 воын сіјö вöлöма 8.100.000.000 шайт. 1929/30 воын— 1.163.900.000 шайт. Кымын шайт вылö государственнöј бјуджет кык воөн ыжыд вöлöма план-вывса бјуджетыс?

402. Витвoса план серті кöза площада (наң улö) первојја вонас вöлі шуöма codтыны 1.400.000 га, мöд во-нас— 1.900.000 га. Збылвылö кык воөн колхозјасын кöза площада codі 30.000.000 га. Кымын гектар вылö кöза площада кык воөн унжык-нын codöма план серті?

403. Фернотрестлөн кöза площада 1928/29 воын вö-лöма 150.000 га. 1930/31 воын сіјö codö 30 пöv. 1931/32 воын кöза площада codö јешцö 2 пöv. 1932/33 воын кöза площада codö воzza во сертіыс 5.000.000 га. Ыжыд-ö кöза площада Фернотрестлөн лоö вит во помасіг кежлö?

404. Витвoса план вит во помасіг кежлö колхозјас помыс арталöма бостны 190.000.000 ц. наң продукция. 1930 воын колхозјас сетісны-нын 256.000.000 ц. наң. Кымын мілльон цетнер вылö кык воөн панјöма витвoса план?

ЛУКӨНЈАС (ДРОБЬ).

405. Бостөј гумага лѣст да косалөј сѣјөс өтыжда кык пельө. Лоас кык лѣстжын, мөдногөн-кө шуны— өтѣ кыкөд жүкөн лѣстлөн. Жын гѣжсө тақѣ: $\frac{1}{2}$. Лыддысө:

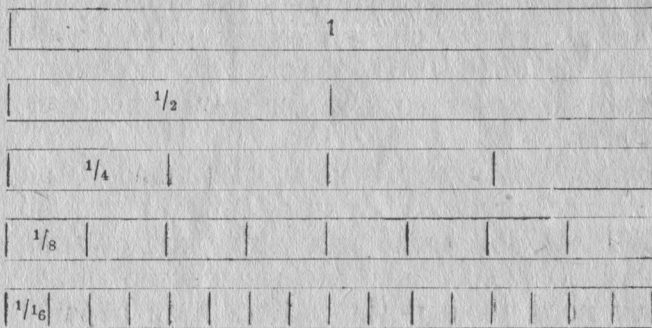
$$\frac{\text{өтѣ}}{\text{кыкөд жүкөн}} \text{ (ЖЫН).}$$

Косалөј кыкнан лѣстжынсө бара өтыжда кык пельө. Лоас 4 өтыжда гумага тор. Быд тор пондас шусыны нольд жүкөнөн, четвөртөй лѣбө. Гѣжөны сѣјөс тақѣ: $\frac{1}{4}$.

$$\text{Лыддыны: } \frac{\text{өтѣ}}{\text{нөльд жүкөн.}}$$

Чөтвөртѣссө-кө јешцө шөриалам, лооны көкјамысөд жүкөнјас. Најө гѣжсөны: $\frac{1}{8}$, лыддысөны: $\frac{\text{өтѣ}}{\text{көкјамысөд жүкөн.}}$

Быд көкјамысөд жүкөн бара поңө шөриавны, лооны өтѣ дасквајтөд жүкөнјас $\left(\frac{1}{16}\right)$, с. в. $\left(\frac{1}{32}, \frac{1}{64}\right)$.

406. Кык нөльд жүкөн-кө бостам, сѣјө гѣжсас со кызі: $\frac{2}{4}$; кујим нөльд жүкөн — $\frac{3}{4}$; кык көкјамысөд жүкөн — $\frac{2}{8}$; вѣт көкјамысөд жүкөн — $\frac{5}{8}$.

407. дроб гѣжсө, кызі мѣ каңалѣм, „кык судта“ лыдөн. Вѣзулын гѣжөм лыдыс петкөдлө кымын пельө жүкөма кушөмкө јефѣница, шусө знаменателөн. Вѣзвывса лыдыс петкөдлө, кымыныс сѣјө жүкөнсө бостөма, шусө чѣслѣтелөн.

408. Кымын ур $\frac{1}{2}$ ш. (шајт жынын)? $\frac{1}{4}$ ш.? $\frac{3}{4}$ ш.?

409. Кымын минут $\frac{1}{2}$ ч. (часжынын)? $\frac{1}{4}$ ч.? $\frac{3}{4}$ ч.?

410. $1\frac{1}{2}$ лыффысө: өтi да жын (өтiөн жынjөн);
 $2\frac{1}{4}$ — кык да нольöd жүкөн; $4\frac{3}{8}$ — ноль да кујим
көкжамысөд жүкөн.

411. Лыффөј: $1\frac{3}{4}$; $2\frac{1}{2}$; $3\frac{1}{4}$; $5\frac{2}{3}$; $7\frac{3}{8}$.

412. Кымын грамм $1\frac{1}{2}$ кг.? $2\frac{1}{4}$ кг.? $8\frac{3}{4}$ кг.?

413. Плугөн өтi лунө пофө гөрны $\frac{1}{2}$ га. Кымын лун
ковмас гөрны $1\frac{1}{2}$ га? 2 га? $4\frac{1}{2}$ га?

414. Кымын пелө колө жүкны гумага лiст, мед лоас
 $\frac{1}{3}$ жүкөн лiст? $\frac{1}{5}$ жүк. л. $\frac{1}{6}$ жүк. лiст?

415. Кымынөд жүкөн шајтлөн лоө 50 ур? 25 ур? 75 ур?

416. Кымынөд жүкөн метрлөн лоө 50 см? 25 см?
75 см? 500 мм?

417. Кымынөд жүкөн килограммлөн лоө 500 грамм?
250 грамм? 200 грамм? 100 грамм.

ДЕКАТИЧНОЈ ДРОБ.

418. Гiжөј 1111. Тани быд пас вескыдларса ортча
сулалыс пасыс дас пөв ыжыд. Сiз: 1 сурс дас пөв ыжыд
соыс; 1 со дас пөв ыжыд дасыс; 1 дас дас пөв ыжыд
1 жефiнцаыс.

Мөдарө, пондам-кө өтлаасфiтавны быд пас шујгавывса
ортча сулалыс паскөд, секи сiјө шујгавывса пасыс лоө
дас пөв iчөт. Сiз: 1 жефiнца iчөт 1 дасыс дас пөв,
мөднөгөн-кө: 1 жефiнца дасөд жүкөн даслөн.

1 дас лоө дасөд жүкөнөн солөн, 1 со — дасөд
жүкөн сурслөн.

419. 1111 дiнө пуктам запјатаја да жешцө гiжам 1
1111,1.

Кымын пөв тајо 1-ыс, запјатаја бөрын сулалыс 1-ыс, лоо ічөт запјатаја воэвывса 1-ыс?

Кушөм јукөнјас гижсөны запјатаја бөрын медвоэза местаас?

420. 1111,1 ми лыџам тајі: өтi сурс со дасөтi да өтi дасөд јукөн.

420*. Лыџөј: 23,2 (кыџ кујим да кык дасөд јукөн); 405,8; 2337,7; 1002,5; 7584,6; 8050,9; 2750,4.

421. Гижөј лыдпасјасөн со кушөм лыдјас, дасөд јукөн-јассө запјатајасөн торјөдалөмөн: кыксо көкјамысдас өтi да вит дасөд јукөн; сурс өтi да өтi дасөд јукөн; кык сурс кујимсо кујим да квајт дасөд јукөн; нолсо вит да вит дасөд јукөн.

Кыџі пасјыссөны соөд јукөнјас.

422. 1,1 динө вескыдладорас јешщө 1 содтам. Лоо: 1,11. Тани өтi быдса једіңица, өтi дасөд јукөн да өтi соөд јукөн, мөдногөн-кө—өтi једіңица да дасөтi соөд јукөн.

423. 4 шайт да 23 ур позө гижны тајі: 4,23 шайт (быдса 4 једіңица, 2 дасөд јукөн, 3 соөд јукөн).

424. Лыџөј војдөр быдса шайтјасөн да соөд јукөн шайтјасөн, а сесса вісталөј сіјөс шайтјасөн да урјасөн.

1,15 ш=1 ш. да 15 ур.	1,23 ш=1 ш. да 23 ур.
5,65 ш=? ш. ? ур.	7,18 ш=? ш. ? ур.
8,08 ш=? ш. ? ур.	8,80 ш=? ш. ? ур.
0,95 ш=? ш. ? ур.	0,88 ш=? ш. ? ур.
0,21 ш=? ш. ? ур.	0,65 ш=? ш. ? ур.

425. Вермас лоны, мијан лыдын быдса шайтјас да гри-венікјас оз лоны. Секі на местаын пондасны сулавны нолјас.

0,01 ми лыџам тајі: шайт соөд јукөн, либө—өтi ур.

426. Лыџөј шайт соөд јукөнјасөн, сесса шуөј најөс урјасөн:

0,01 ш. = 1 ур	0,09 ш. = 9 ур
0,08 ш. = ? ур	0,95 ш. = ? ур
0,06 ш. = ? ур	0,05 ш. = ? ур
0,03 ш. = ? ур	0,04 ш. = ? ур

427. 5 м да 25 см поџо гижны таџи: 5,25 м; 8 м да 5 см—8,05 м.

428. 15 м 40 см = 15,40 м	75 м 48 см = 75,48 м
25 м 75 см = ?	32 м 30 см = ?
90 м 15 см = ?	48 м 45 см = ?

Кыџи пасџыны сурсөд жүкөнџас.

429. 1,11 динө вескыдларас-кө ми содтам јешщө 1 једіница, жүкөнџас мијан нөшта поснәлөны. 1,111 лыд лыдфыссө таџи: өти быдса једіница, өти дасөд жүкөн, өти соөд жүкөн, өти сурсөд жүкөн. Ми төдам, өти соөд жүкөннын дас сурсөд жүкөн, өти дасөд жүкөннын—дас соөд жүкөн либө сө сурсөд жүкөн, сывөсна жеңыдџыка тајө лыдсө поџо лыдфыны таџи: өти быдса једіница да со дасөти сурсөд жүкөн.

430. Петкөдлөј метрлыс 0,1 жүкөнсө (1 дм); петкөдлөј 0,01 жүкөнсө (1 см); петкөдлөј 0,001 жүкөнсө (1 мм).

431. Гижөј миллиметрјасөн: 1,845 м = 1845 мм;
1,085 м = ? 2,005 м = ? 0,243 м = ? 0,043 м = ? 0,009 м = ?

432. Өти рабочөјлы мынтисны ужалөмыс 23,75 шәјт, мөдлы—2375 ур, којмөдлы—237,5 гривењник, нөлөдлы—2,375 червоњец. Коди меуна сөм бостис?

434. 3 кг 150 гр пыдџи поџо гижны 3,150 гр.

1 кг 85 гр	"	"	"	?
2 кг 315 гр	"	"	"	?
10 кг 508 гр	"	"	"	?
25 кг 240 гр	"	"	"	?
7 кг 215 гр	"	"	"	?
48 кг 75 гр	"	"	"	?
5 кг 25 гр	"	"	"	?

КЫЗІ «ЕГАТИЧНОЈ» ПРОБЛАСОҢ ГИЖНЫ ЖЕҢЫДА ГЫРЫС ЛЫДЖАС.

435. Гөгрөстөм лыдјас унаыс гижөны жеңыда. Виқөд-лөј, лучки-ө пасјөма жеңнөдөмөн Коми об. вөчны думаж-тан фабрик-заводјас жылыс:

Фабрик-заводјас	дона-ө сувтас фабрик-завод вөчөмыс	
	Тыр гижөд	Жеңнөдөм гижөд
Целлулознөј комбинат (Сык- тывкарын)	40.000.000 шајт	40 мильон шајт
5 вөр пилтан завод (Сык- тывкарын, Лузјын да Пе- чераын)	9.000.000 „	9 „ „
Фанера вөчан завод (Еж- ваын)	1.100.000 „	1,1 „ „
Јашщик, клопка вөчан завод (Печерын)	600.000 „	0,6 „ „
Ізтөг вөчан завод (Лузјын).	900.000 „	0,9 „ „
Каніфоль завод (Сыктывк.).	1.600.000 „	1,6 „ „

436. Тајө таблицаын петкөдлөма жеңыда гижөмөн скөт содөм РСФСР-ын.

(Мильонјасөн)

Војас	Вөвјас		Гырыс скөт		Ыжјас	Көзајас	Порејас
	Ставыс	Сы пыш- кын ужа- лан вөв	Ставыс	Сы пыш- кын мөс			
1927/28	24,3	16,4	50,6	22,9	95,6	8,3	14,6
1932/33	29,5	19,8	62,6	27,8	116,6	10,5	22,4

Гижөј тетрадјасад тајө лыдјассө тыр лыдпасјасөн.

437. Машинаөн візму ужалом пыр кутас содны. РСФСР-ын машина содом петкөдлө со кучом таблица (жеңыда гижомон, арталома гурсон):

В о ј а с	Көзән машина	Вундан машина	Ыцқан машина
1927/28	354,9	672,2	334,4
1932/33	831,34	1.398,6	584,4

Гижөј тајо лыджассө тыр лыдпасјасөн.

438. Вітваса воҗа кык воөн мијан социалистическөј промышленноҗ сетис продукция 30,5 млрд шайт дон, а вітваса планын вөлі арталома сижөс 29,3 млрд. ш. Кымын шайт вылө тајо кык вонас промышленноҗ панјис вітваса плансө?

439. Көза площадь ССРС-ын вөлі: 1929 воын— 118 млн га, 1930 воын— 127,8 млн га, 1931 воын, декабр-скөј ЦК ВКП(б) пленум индом серҗи, сижө площадьсө колө содтыны 193 миллион гада.

Кымын га вылө содома көза площадь 1930 воын 1929 во серҗи? Кымын га вылө содас 1931 воын 1930 во серҗи?

◆ГРАММАЈАС.

440. Колхозын вөлі 1926-д воын 42 шлен, налөн 56 мөс; 1927 воын—60 шлен, налөн 82 мөс; 1928 воын— 82 шлен, налөн 186 мөс; 1929 воын 104 шлен, налөн 211 мөс.

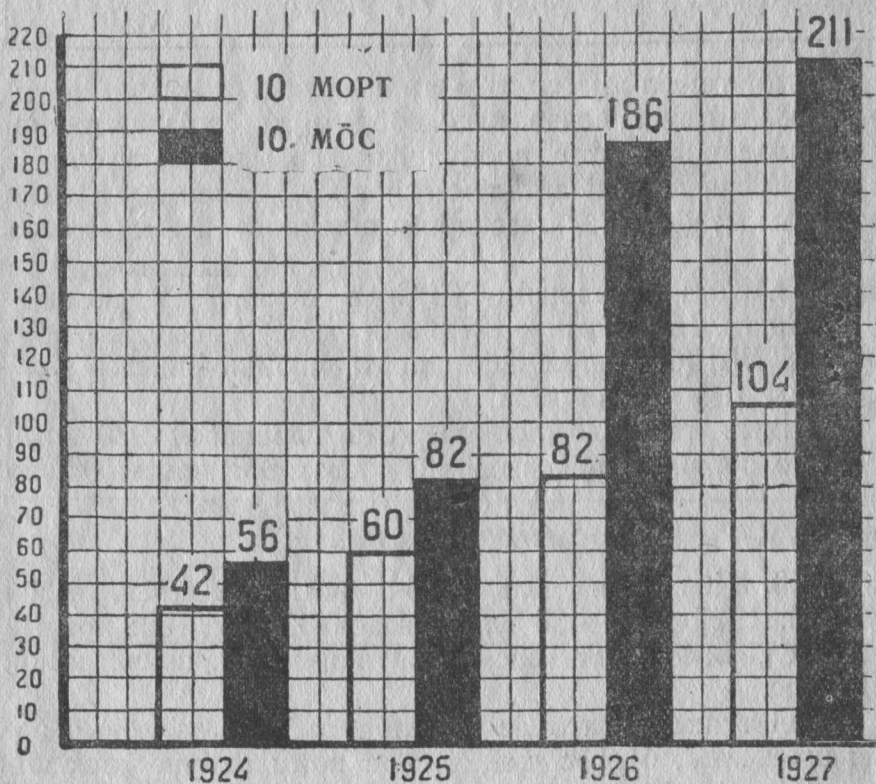
Они тупкөј ниҗатө да вісталөј: а) кызи колхозын со-дис шлен лыд, б) мөс лыд, в) код воын меуна мөс соди? Одвакө ниҗа вылө виқодлытөг кодкө вермас віставны тајо јуасанјас вылө. Од уна лыд јурын кутны зев сөкыд.

Пасјам лыджассө столбјасөн. Војдөр бостам шлен лыдјас. Меуна шлен 104 морт, медеса—42 морт. Быд чом тетрадыс пуктам 10 морттујө. (Мыјла быд морт вест оз поз бостны быдса чомјөн?). Сіҗ-кө, 1 морт вылө пон-дас воны чом дасөд јукөн. 42 морт вест ковмас бостны 4,2 јукөн чом. Сы жужда столб і гижлаалам.

27-d воын вөлөма 60 шлен. Колө инө гижлаавны столб тыр квајт чом жуждаос.

28-d воын вөлөма 82 шлен. Жужыд-ө столб колө гижлаавны тетрадјасаныд, медем петкөдлыны сижө лыдсө? (8,2 јук. чом).

29-d воын вөлөма 104 шлен. Жужыд-ө столб колө гижлаавны мијан масштаб сертї (1 чом = 10 м), медем петкөдлыны сижө лыдсө?

17-d серпас.

Мијан лоө ноль столб. Быд столб вылө гижөј лыдјассө, а столб улиас војассө.

Өнї мијан сїнвоғаным, кызі содөма шлен лыд колхозын. Таці-жө арталөј да петкөдлөј столбјасөн мөс лыд содөм јылыс.

Тіјан воғын лоо диаграмма. Биқодлад да пыр поэо виставны код воын медуна мөс содөма.

441. 1926-d вога перепіс серті Комі областын олыс лыд: комі 199.807 морт, роч 31.306 морт, јаран 3.495 морт.

Лыджассө гөгрөстөј да лөсөдөј на серті диаграмма. Масштабсө бостөј: 10 сурс морт=1 см.

ССРС колхозлыд воыг-воо содө: 1927-d воын вөлі 18.500 колхоз, 1828-d воын—37.500 колхоз, 1929-d воын—65.000 колхоз, 1930-d воын—120.000 колхоз.

Колхоз содөм јывгыс лөсөдөј диаграмма. Масштабсө, думажтөј-да, кушөмөс поэо асныд лөсөдөј.

442. 1928-d воын колхозјасө пырөмаөс 2 млн морт, 1929 d воын—5 млн морт, 1930-d воын—25 млн морт.

Лөсөдөј диаграмма.

443. ССРС-ын 1922/23-d воын вөлі чукөртөмаөс 61 млн тонна һаһ, 1927/28-d воын—73 млн тонна һаһ, 1932/33-d воын арталөма чукөртны 106 миллион тонна һаһ.

Лөсөдөј диаграмма һаһ содөм јылыс.

ПРОЦЕНТЈАС.

444. Зев шөкыда мјјанлы паныдаслывлө кыв процент. Сіјө лоө—соөд јукөн.

Шајтын со ур. Соөд јукөн шајтлөн, мөдногөн-кө процент, лоө 1 ур.

Гөм чөжан касса сөм віысјаслы мынтө 8 процентөн во. Сіјө лоө, мыј быд шајтыс касса мынтө 8 урөн.

ССРС-ын 1930-d воын быд со гектар көза муыс 38 гаыс пырөма колхозө. Сіјө лоө: 1930-d воын ССРС-ын колхозө пырөма 38 процент көза му.

Процент пасјыссө тағи: $\frac{0}{100}$. $1\frac{0}{100}$ лоө—өті процент; $2\frac{0}{100}$ —кык процент; $13\frac{0}{100}$ —даскујім процент; $87\frac{0}{100}$ —көкјамысдас сіғім процент.

445. 1930-d воын ССРС-ын быд со овмөс пыщкыс 25 овмөсыс пырөма колхозө. Кымын процент овмөс пырөма колхозө?

446. 1930-d воын Комі областын өтувтөма колхоз-јасө $14\frac{0}{100}$ став овмөссыс. Кымын $\frac{0}{100}$ овмөс јешщө колөма өтувтны?

447. Кымынöd жүкөн шайтлөн лоө 50%? 25%? 20%? 10%? 5%?

Тажос поңо петкөдлыны тази:

100%	75%	50%	25%	20%	10%	5%
1	$\frac{3}{4}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{5}$	$\frac{1}{10}$	$\frac{1}{20}$

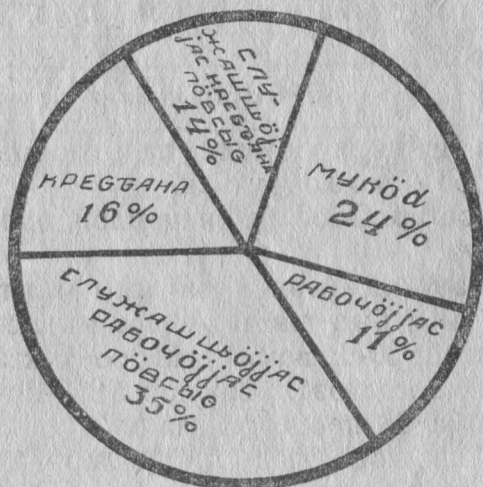
448. Уна-ө лоө 5% 1 метрыг? Кымын см сені лоө?

449. Кымын грамм 10% кг?

450. Уна-ө лоө 25% 16? 24? 80? 120? 2348?

451. Уна-ө лоө 10% 270? 500? 1290?

452. Колхозын көзісны 5 тонна 40 кг id. 20% сетыс вөлі весавтөм көјдыс. Кымын кг көјдыс вөлі весалөма?

18-d серпас.

453. Кооперативын вөјдөр вузалісны мануфактура со кушөм дөңясөн:

- 1 метр ситеч—40 ур
- ” ” сатін—80 ур
- ” ” ној — 8 шайт

Бöрынжык сiжö донжассö чiнтiсны 5⁰/₀. Мыjөн пондiсны вузавны сiтеч, сатiн да ноj?

454. Ставсоjузса сöветjас IV сjezd вылын вöли 1.600 лeгат. На пiын:

рабочöjжас	11 ⁰ / ₀
служашщöjжас рабочöjжас пöвсыс*	35 ⁰ / ₀
крестана	16 ⁰ / ₀
служашщöjжас крестана пöвсыс	14 ⁰ / ₀
мукöд	

Арталöj, кымын ⁰/₀ усö мукöд вылö. Кымын м вöлöма рабочöj? крестана? мукöд?

455. Процентjас унаыс гiжлаавлöны гöгрöс диаграммaөн. Сы мoгыс рiсуjтöны кыщ даjукöны сiжöс 100 пeлö. Быд соöд jукөн лöө процентөн.

98-d лiстбоквывса (18-d сер.) гöгрöс диаграммаөн петкöдлöма, унаö кущöм jöз вöлöмаöс Ставсоjузса сöветjас сjezd вылын.

*) Сöветскöj, профес. да партиjнöj уж вылын

КӨНІ МЫ ГІЖӨМА

Мыла колō кужны артавны	3	Өктōм (умножение)	48
Мыј колō артавны велōдчыны	—	Өктан таблица справкајас	
дпасјас		вылō	52
Кызї гїжны лыдпасјас, кызї щōтки вылын пуктавны лыдјас	—	Пифагор таблица	53
Кызї ыждōдны лыдјас 10, 100, 1000, 10000 пōв	10	Нольпелōсајас	55
Метрїческōј мерајас	11	Вескыднōльделōса, квадрат-да	57
Кузта мерајтан мерајас	12	Кызї тōдмавны квадрат площцад	59
Весїтчан мерајас	16	Кызї өктывы уна паса лыд өтї паса лыд вылō	—
Кїзертор весїтан мерајас	18	10 вылō да 100 вылō өктōм	61
Содталōм (сложение)	19	Кыкпаса лыд вылō өктōм	62
Мōвпалōмōн да щōткиōн содталōм	—	Кујїмпаса лыд вылō өктōм	63
Гїжалōмōн содталōм	21	Нола лыдпасјас өктōм	64
Сōм лыдјас содталōм	24	Ноль өктыг шōрын	67
Чїнталōм (вычитание)	26	Нольјас өктан да өктыг помын	—
Мōвпалōмōн да щōткиōн чїнталōм	—	Площцад мерајас	69
Гїжōмōн чїнталōм	29	Тодмалōм торјас вылō за-дачајас	70
өдтәлігōн да чїнтәлігōн мōвпалōмōн да щōтки вылын арталōм кокнōдōм	33	Јукōм (деление)	73
Кызї вежō колас чїнан да цїнтыг вежōмыг	—	Өтїпаса лыд вылō јуклōм	—
Кызї позō гōгрōстны лыд-чїнталїгōн	34	Кыкпаса лыд вылō јукōм	80
Кызї лыдјас чїнтōм да чїнталїгōн	—	Кујїмпаса лыд вылō јукōм	83
Кызї тыны щōтки вылō пас да кызї гїж-453.	38	Сōкыджык торјас јукōмын	84
Кызї гōгрōстōм	44	Задачајас	86
кущōм до с содталōм,	45	Јукōнјас (дробјас)	90
		десатїчнōј дроб	91
		Кызї пасјасōны соōд јукōнјас	92
		Кызї пасјыны сурсōд јукōнјас	93
		Кызї десатїчнōј дробја-сōн гїжны жеңыда гырыс лыдјас	94
		диаграммајас	95

Житыта на Шынов ул.

соныс 40 ур.

Цена 40 коп.

у. 4.

С. АНЦЫФЕРОВ.

МАТЕМАТИКА

для малграмотных
Перевод И. ЖЕРЕБЦОВА

На зырянском наречии яз. коми.